

సిద్ధముగా నున్నవి.

సూక్తిసుధ

0—8—0

కుమార సంభవము

2—8—0

తెనుఁగు సందేశము

1—4—0

త్రివర్ణము (తిరుక్కుఱళ్)

1—0—0

కంబరొమాయణము :

ప్రథమ సంపుటము

12—8—0

ద్వితీయ సంపుటము

12—8—0

నీతిగుచ్ఛము

0—12—0

శ్రీ

2694/Ref

నీతిగుచ్ఛము.

తొలి సగము.

Acc. No. 27721

ఉ॥ నీతి తొలంగుచో జగము నిందయొనర్చును నీతి యొప్పుచో
ఖ్యాతియు గౌరవంబు వెదకంబని లేక లభించు నేరికి
నీతియె ముఖ్యదై వతము నీతియె సంపద యెల్ల మేలుముల్
నీతియె మోక్షదాయకము నీతియె నీతికిన్ శ్రమించెదన్.

పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి.

కర్త.

విన్నపము.

ఇందలి పద్యభావములలోఁ గొన్ని సంస్కృతము నుండియుఁ గొన్ని యటవము నుండియుఁ గైకొనఁబడినవి. కొన్నిసొంతము. 'సన్మార్గము' 'నీతిమంజరి' అను శీర్షిక గలవి అటవమందలి 'నన్నెఱి' 'నఱుందొగై' యనువాని కను వాదములు.

విషయసూచిక.

౧ మాతృ పందనము.
 ౨ భారతమత.
 ౩ దైవము.
 ౪ ధన్యతేవి.
 ౫ ఉపకారము.
 ౬ దానము.
 ౭ గుణము.
 ౮ అణఁకువ.
 ౯ దయ
 ౧౦ ఆశ్రయము.
 ౧౧ మేలిమి
 ౧౨ తొడవు.
 ౧౩ శుభ
 ౧౪ జానము.
 ౧౫ జాని.
 ౧౬ జీవము.
 ౧౭ మాని.
 ౧౮ ఉత్తములు
 ౧౯ విద్వాంసులు.
 ౨౦ కుకవి.
 ౨౧ విద్య.
 ౨౨ అభ్యాసము

౨౩ యత్నము.
 ౨౪ మెలఁకువ.
 ౨౫ తోడు.
 ౨౬ కష్టేఫలీ.
 ౨౭ ప్రియవాక్కు.
 ౨౮ సమయ నిరీక్షణము.
 ౨౯ ధర్మము.
 ౩౦ ఆజానులు.
 ౩౧ ఆలుపులు.
 ౩౨ దుర్జనులు.
 ౩౩ లబ్ధిపదుఁడు.
 ౩౪ సహనాసము.
 ౩౫ సత్సంగతి
 ౩౬ దుస్సంగతి
 ౩౭ అసత్యవాది.
 ౩౮ సంపద.
 ౩౯ ఆశ్మస్తుతి.
 ౪౦ గర్వము
 ౪౧ కోపము
 ౪౨ శాంతి
 ౪౩ పరీక్ష
 ౪౪ వంచన

౪౫ మృత్యువు
 ౪౬ తృణము
 ౪౭ భేదము
 ౪౮ విధి
 ౪౯ పశ్చాత్తాపము
 ౫౦ కుపుత్తుడు
 ౫౧ కులసతి
 ౫౨ తేజము
 ౫౩ దారిద్ర్యము
 ౫౪ యాచన
 ౫౫ లోభి
 ౫౬ ఆస
 ౫౭ సేవావృత్తి
 ౫౮ సార్థకము
 ౫౯ నిరర్థకము
 ౬౦ ప్రేమ
 ౬౧ ఘంటాభవని
 ౬౨ నవ్వులు
 ౬౩ సత్కారము
 ౬౪ నీతిమంజరి

శ్రీరస్తు.

నీతిగుచ్ఛము

౧ మాతృవందనము.

తే॥ మోచి తొమ్మిది మాసముల్ ♦ కాచి కాంచి
వలయునవియెల్ల సమకూర్చి ♦ యెలమి నించి
పెంచి పెద్దఁ జేసిన తొలి ♦ వేల్పు తల్లి
పాదములకు నొనర్చెద ♦ వందనములు.

౧

౨ భారతమాత.

తే॥ రామకృష్ణాది ధన్యుల ♦ రమణఁ గాంచి
మేటి కీర్తిని జగముల ♦ మించినట్టి
దేశమాత పాదములకు ♦ ధీరభక్తి
శిరము వంచి నమస్కృతుల్ ♦ సేయువాడ.

౨

తే॥ తలఁతు నిత్యంబు నీ పవి ♦ త్రంపుఁ బేరు
మఱియు నీకార్యముల భేద ♦ మార్గములను
తాల్తు నీ పాదధూళి మ ♦ స్తకమునందు
వ్రాల్తు శిరము నీ సేవకై ♦ భరతమాత !

౩

గాంధీ స్తుతి.

ఉ॥ ఒక్కొక్క రూపమెత్తి మొగిన్ నొక్కొక్క దుర్ఘటమాచరించి తా
మిక్కిలి వేసరిల్లి భువి ♦ మేగిన పావములెల్ల మాన్పఁగా
నెక్కటి శాంత శూరత న ♦ హింసయై కైదువుగాఁగఁబూనినే
డిక్కలిఁ జక్ర ధారియయి ♦ యేపువహించిన గాంధీనెంచెదన్.

3 దైవ స్తుతి.

తే॥ దేవ ! రాజ్య సుఖంబు ల ♦ ర్థింపలేదు
స్వర్గమును గోరలేదు మోక్షమును గోర
దుఃఖ తత్తులై యున్న నా ♦ తోడి జనుల
యార్తిఁ బాపంగ వేడెద ♦ ననుదినంబు.

౧

తే॥ ఎల్లరును కష్టములఁ దరి ♦ యింత్రు గాక
ఎల్లరును శుభముల వహి ♦ యింత్రు గాక
ఎల్లజనులకు సద్బుద్ధి ♦ యెసఁగుఁగాక
ఎల్లవారల నానంద ♦ మెనయుఁగాక.

౨

తే॥ ఎల్లజనులు సతము సుఖ ♦ యింత్రు గాత
ఎల్లరు నిరామయము భజి ♦ యింత్రు గాత
ఎల్లరును మంగళముల వ ♦ హింత్రు గాత
ఒక్కఁడేనియు దుఃఖ లే ♦ కుండుఁగాత.

౩

- తే॥ కుజనులకు సద్గుణంబులు ♦ కుదురుఁగాక
 సజ్జనులకు మనశ్శాంతి ♦ జరగుఁగాక
 శాంతులకు బంధ దుఃఖముల్ ♦ సమయుఁగాక
 ముక్తు లన్యుల దారి ద్రి ♦ ప్పదురు గాక. ౫
- తే॥ భూమి సర్వగుణంబులఁ ♦ బొందుఁగాక
 ఖలులు సాధుగుణంబులఁ ♦ గాంతుగాక
 తెలివిచేఁ బరస్పర నుఖ ♦ మొలయుఁగాక
 దైవమం దహేతుక భక్తి ♦ తనరుఁగాక. ౬
- తే॥ ప్రభులు భూమిని న్యాయ మా ♦ ర్గమున సతము
 పాలనము నేయుదురు గాత ♦ ప్రజకు శుభము
 లగుత మెల్లప్రాణులకు మేలగుత జగము
 సౌఖ్యవంతులై యెప్పుడు ♦ సాగుఁగాత. ౭
- తే॥ అదనునకు వాన యిచ్చుఁగా ♦ కంబుదములు
 పృథివి పాఁడి పంటలతోడ ♦ వెలయుఁగాక
 శాంతియుతమగుఁ గాక దే ♦ శమ్ము సతము
 భయము లేకయుందురు గాక ♦ ప్రజలు మదిని. ౮
- తే॥ సర్వ భూతేశ్వరుండు వి ♦ శ్వ ప్రభుండు
 తృప్తి నొందుఁ గావుత మన ♦ మొడఁదవలన
 తుష్టమగు లోక మాతని ♦ తుష్టివలన
 ప్రీతిచే నిండు నాతఁడు ♦ ప్రీతినొంద. ౯

తే॥ దేహి యనుట కష్టంబగు ♦ దేవదేవ!
 నాస్తి యనుటయు నట్టిదే ♦ యరసి చూడ
 దేహి నాస్తి యనెడి యిరు ♦ తెఱంగు పలుకు
 పుట్టుకుండుఁ గావుతఁ బుట్టు ♦ పుట్టువునను ౧౩

తే॥ కాలుసేతులచేఁ గాయ ♦ కర్మములను
 కనులచేతఁ జెవులచేత ♦ మనసుచేత
 జరగు మంచియో చెడ్డయో ♦ సర్వము క్షమి
 యింపు కరుణాబ్ధి! దేవదే ♦ వేశ! వరద! ౧౪

తే॥ అవినయంబులఁ దొలఁగింపు ♦ మమల చరిత!
 విషయ మృగతృష్ణ యడఁపుము ♦ విశ్వ వినుత!
 భూతదయ విస్తరింపుము ♦ భవన రూప!
 సంసృతి మహాబ్ధిఁ దరియింపు ♦ సర్వరక్ష! ౧౫

తే॥ నీవె చుట్టంబు దీనుల ♦ కీవె దొరవు
 దీనులందునఁ బ్రమాఖుండ ♦ దేవదేవ!
 ఇరు తెఱంగుల రక్షింప ♦ నీవ తగుదు
 వెల్ల మా తప్పులను క్షమి ♦ యింపుమయ్య. ౧౬

తే॥ ఎవ్వ రేరూపమున నెట్లు ♦ లెట భజింప
 వారి కారూపమున నట్లు ♦ వాంఛ లొనఁగు
 సర్వ దేవతా రూపుఁడై ♦ సర్వసాక్షి
 యైన సర్వజ్ఞఁ బూజింతు ♦ ననుదినంబు. ౧౭

అ॥ గొల్లవాఁడు పూన్కిఁ ♦ గోల చేకొని యాలఁ
 గాచునట్లు ప్రజలఁ ♦ గావఁ డెవుడు
 నొకరి కొకరిఁ జూపి ♦ యొక్కింత తెల్వి నొ
 సంగి కాంచువాఁడు ♦ సర్వవిదుఁడు. య

౪ ధన్యతీవి .

మ॥ నరు నజ్ఞాన తమంబువోవునటు ను ♦ జ్ఞానప్రకాశంబు వా
 విరి వ్యాపింప నొనర్తు నేనియును తెల్వి ♦ ధర్మ మొప్పారఁగా
 నరయం జేసితి నేని యొక్కజని దుఃఖాశ్రు ♦ ల్వెస న్నీఁగఁజే
 యు రహిం గల్గెనయేని నేను భువిధ ♦ న్యుండొదు నిక్కంబుగఁ.

మ॥ పెడదారిం జనువాని కొక్కనికి నే ♦ విజ్ఞానమార్గంబు గ
 న్పడఁ బాడిఁ మది వోవఁజేసినను ది ♦ వ్యంబైన యాత్మ మనో
 జడిమి దోరిచి ప్రేమ సత్యముల నో ♦ జ న్నాటఁగాఁ గల్గినీ
 కడనే దేవుఁడు స్వర్గముం గలవనం ♦ గల్గం గృతార్థుండనే.

మ॥ అనుమానంబు భయంబు నాయెడఁదఁ బా ♦ యంజేసి

కారుణ్యము

నెనరుం గల్గ లయింతు నేని రహియఁ ♦ విశ్వాసము దేజము
 పొనరంగా వెదచల్లి చీకటి మదిం ♦ బోగొట్టి మేల్చేసినం
 దనుబాధల్ దొలఁగించి సంతసిలిన ♦ ధన్యుండ నాదు

స్మహిఁ.

గీ ఉ ప కార ము .

- తే॥ ఉత్తమున కుపకారంబు ♦ నొనరఁ జేయ
ఫలము గలుగునా యని శంక ♦ పడఁగవలదు
క్రమముగా వృద్ధి నొందు టెం ♦ కాయచెట్టు
పాదములఁ గొని తలతోడఁనీదె జలము? ౨౨
- తే॥ ఉత్తమున కొనరించిన ♦ యుపకృతిఁ గన
తాతిమీఁద లిఖించిన ♦ వ్రాతఁ బోలు
నిర్దయులకు నొనర్చిన ♦ నీరము పయి
వ్రాయు వ్రాతను పోలు ని ♦ వ్యసుధయందు. ౨౩
- తే॥ వేఁగి రోగంబు దీర్చిన ♦ వెజ్జు దాని
కోరె మగునట్లు వచ్చెడు ♦ తీరు గనక
చేయఁ గీడగు; వెకలికిఁ ♦ జేయు మేలు
కఠిన శిలపైని వైచిన ♦ కడవఁ బోలు. ౨౪
- తే॥ ఉత్తములు తమ కుపకార ♦ మొక్కఁడేసి
చేయకుండు వారికె కొని ♦ పోయి యిత్రు
తనకు దొరకిన రుచి పదా ♦ ర్థములు చేయి
యిచ్చుచుండుట నాల్కకు ♦ మెచ్చు కొఱకె? ౨౫
- తే॥ వలయువారి కీయని లోభి ♦ కలిమిఁ బుణ్యుఁ
దొకఁడు కొనిపోయి యితరుల ♦ కొనఁగుచుండు

నొకరికే నుపయోగింప ♦ కుండు కడలి
జలముఁ గొని తెచ్చి మేఘుండు ♦ జనుల కిడఁడె ? ౨౬

తే॥ ఉత్తముఁడు తన కొఱతలఁ ♦ జిత్తమందు
కొనక యితరుల తాపంబు ♦ మొనసి తీర్చుఁ
జందురుఁడు తన కందువోఁ ♦ జలిపికొనక
నింగి వ్రేలి చీకట్లను ♦ క్రుంగఁజేయు. ౨౭

తే॥ వృద్ధియును క్షయమును గల ♦ విత్తముపయి
నిచ్చగొన కొరులకు విజ్ఞ ♦ లిచ్చుచుండ్రు
పెరుగుటయు తగ్గుటయు విధుఁ ♦ డెఱిగియె కద
తనదు కళలను సురలకు ♦ ధారవోసె. ౨౮

తే॥ ధనము వేడువారల కిచ్చి ♦ తండ్రి చెడియె
ననుచుఁ బుత్రు లిచ్చుట మాను ♦ కొనరు నిజము
లనఁటి ఫలమిచ్చియే నాశ ♦ మందె ననుచు
దాని కూసలు ఫలమీయ ♦ మానుకొనునె ? ౨౯

తే॥ మాటుమేలు కోరక బుధ ♦ మాన్యులు తమ
యొడలి శ్రమకోర్చి యొరులకు ♦ నొదవుచుండ్రు
కఠినమగు పదార్థము రుచి ♦ గలుగ నమలి
పండ్లు నాల్క కిచ్చుట యేమి ♦ ఫలముఁగోరి ? ౩౦

తే॥ కుపితులై నను ప్రాజ్ఞులు ♦ కోర్కులిత్రు
సంతసించియు మూఢులు ♦ సుంతయీరు

అరటి పండకున్నను కాయ ♦ లైన నొదవు
ముసిడి ముదిరి పండిననేమి ♦ మొనయు మనకు ? 30

తే॥ కష్టములు తాకి యొరులను ♦ గాసివెట్టె
దాము భరియించి కాతురు ♦ త్రములు వారి
నొడలిఁ దాకు దండము దెబ్బ ♦ జడియ కోర్చి
యడ్డుపడి హస్తములు కాచు ♦ టరయుమయ్య. 31

తే॥ యోగ్యులకు నీయ ఫలమని ♦ యుల్లమందు
తెలిసి యుత్తము లీయరు ♦ ఖలుల కెపుడు
నీరు వర్షిపైరునకుఁ జల్లి ♦ నింత్రుగాని
కలుపునకుఁ గష్టపడి కట్టె ♦ గడఁగరెందు. 32

తే॥ మేలు మంచివారికిఁ జేయ ♦ మేలె కలుగుఁ
జెడ్డవారి కొనర్చినఁ ♦ జేపె వచ్చుఁ
బశువునకు మేత వెట్టినఁ ♦ బాలనిచ్చు
సర్పమునకుఁ బాల్వోయ వి ♦ సంబె యొసఁగు. 33

తే॥ పర హితమె కృత్యముగ నుండు ♦ ప్రాజ్ఞువరులు
పరులచే మృత్యు వబ్బినఁ ♦ బ్రకృతి విడరు
మొనసి నఱకిన గొడ్డలి ♦ మొగమునకును
చందన తరువు తావి నొ ♦ సంగుచుండు. 34

తే॥ పరుల కొఱకె వృక్షంబులు ♦ పండ్లు పండు
పరుల కొఱకె తరంగిణిల్ ♦ పాఱుచుండు

పరులకొఱకె పశ్చాదులు ♦ పాలుపిండు
పరులకొఱకె శరీరంబు ♦ పడసియుంట.

3౬

౬ దానము.

తే॥ ఉత్తమున కొనర్చిన దాన ♦ మొప్పు గనును
అధమునకు నొనర్చిన యీవి ♦ యలరఁబోదు
వేలిమిని నేయి వోసిన ♦ వెలుఁగుఁగాని
బూడిదను వోయ నేమైన ♦ పుణ్యమున్నె ? 32

తే॥ ఉత్తమున కొనర్చిన దాన ♦ మొప్పుగనును
అధమునకు నొనర్చిన యీవి ♦ యలరఁబోదు
శుక్తియందు పడిన చిన్ము ♦ మాక్తికమగు
నినుకయందు పడిన రూప ♦ మే యడంగు. 3౩

౭ గుణము.

తే॥ గుణము గలవాఁడు ధనముచే ♦ గొఱఁతవడిన
నెక్కువగ గౌరవించెద ♦ రెల్లవారు
పెద్దరత్నంబు సానచే ♦ బిన్నదైన
మొదటికంటె నెక్కువగఁ గాం ♦ చెదరు నిజము.

తే॥ గొప్ప గుణములు కలవాఁడు ♦ కొంచెగాని
తోడఁ జేరినఁ దానును ♦ కీడుపడును

భారమగు తాతి కంబంబు ♦ బరువు లేని
తెప్పవైఁ జేర నీటిపైఁ ♦ దేలియాడు.

౪౦

తే॥ గుణములేక కులంబున్న ♦ గురుతరాదు
కులము లేక గుణంబున్న ♦ గురుత గలుగు
చెఱకు పూవు గౌరవమును ♦ చెందఁబోదు
గన్నెరుం బూవు గరువంబు ♦ గాంచు మిగుల ? ౪౧

తే॥ రూపముంబట్టి గుణము వా ♦ క్రువ్వరాదు
కలదు సుగుణంబు రూపంబు ♦ గనని యెడను
సొగసు గల విల్లు జీవరా ♦ నులను చంపు
సొగసు లేని వీణియ విన ♦ సొంపు గూర్చు. ౪౨

తే॥ ఒక్క తల్లి గర్భంబున ♦ పెక్కుమంది
కలుగ గుణములు వేఱయి ♦ తెలియుచుండు
ఒక్క చెఱువునఁ దామర ♦ లుత్పలములు
నాఁచు గలుగ గుణములు భి ♦ న్నములె కావె ? ౪౩

౫ అ ణ ఁ ట వ .

తే॥ పెద్దవారల కణఁగినఁ ♦ బెరుఁగు మేలు
పెద్దలఁ దిరస్కరించినఁ ♦ బెరుఁగుఁ గీడు
వెల్లువకు నడంగిన తుంగ ♦ వృద్ధి చెందు
వెల్లువ నెదిర్చిన తరువు ♦ విఱిగి కూలు. ౪౪

౯ ద య .

తే॥ నెనరు లేనివారికి నిట ♦ నేల సిరియు
పరిజనంబులు గలిగియు ♦ ఫలములేదు
ప్రాజదువులు మూఁగకు నేమి ♦ ఫల మొనంగు ?
గ్రుడ్డి కేమి ఫలంబును ♦ గూర్చు దివియ ? ౪౧

తే॥ కష్టపడు దీనులం గని ♦ గౌరవంబు
గణన నేయ కు త్తము లేగి ♦ కాచుచుండ్రు
కడలి తన గొప్పతనము లె ♦ క్కిడక పోయి
యుప్పు కాల్యల నింపదే ♦ యొప్పుమీఱు ? ౪౨

౧౦ ఆ శ్ర య ము .

తే॥ బలయుతుల యండఁజేరిన ♦ బల విహీను
లరుల కేమాత్రమును జంకి ♦ యడలఁబోరు
పూజనీయుఁడౌ శివు తలఁ ♦ బొందినట్టి
పాము గరుడుని గని భయ ♦ పడఁగఁగలదె ? ౪౩

౧౧ మే లి మి .

తే॥ చదువు శాస్త్రంబు కొలఁదియౌ ♦ పొదలు తెలివి
తపము మేలిమి కొలఁదియౌ ♦ ధనము మేల్మి
కులము మేలిమి కొలఁది యౌ ♦ గుణము మేల్మి
జలము లోఁతుకొలందియౌ ♦ జలజ బీసము. ౪౪

తే॥ పెద్ద గేదఁగికంటెను ♦ పిన్న పొగడ
గంద మింపగుఁ బిన్నంచుఁ ♦ గడపరాదు
కడలి నీర మొడలి మన్ను ♦ గడుగఁగాదు
దాని దగ్గటి చెలమ నీ ♦ రానఁదగును.

౪౯

తే॥ ఉన్నతియుఁ దక్కువయు జ్ఞాన ♦ మొనరఁ గలుగు
జాతిచేఁ గల్గునంచు నెం ♦ చంగవలదు
పాము తలను మాణిక్యంబుఁ ♦ బరిగణింతు
పాలకడలి వినంబు నొ ♦ ప్పరు కొనంగ.

౫౦

తే॥ చిన్నరూపున మహిమంబు ♦ చెలఁగుచుండు
పెద్దరూపయ్య మహిమ కా ♦ స్పింపకుండు
మట్టి విత్తిచ్చుఁ బెక్కండు ♦ మలయు నీడ
తార్చునే నీడ యొకనికిఁ ♦ దాటిగింజ?

౫౧

తే॥ పేదతనము ధీరతచేత ♦ వెలయుచుండు
చెడినరూపు శీలముచేతఁ ♦ జెలఁగుచుండు
బీదతిండి వేడిమిచేత ♦ వెలయుచుండు
చింపియైన శుభ్రతచేతఁ ♦ జెలఁగుచుండు.

౫౨

౧౨ తొ డ వు .

క॥ తొడవు మనుజునకు రూపము
తొడవగు రూపమున కెన్న ♦ దొడ్డ గుణంబుల్

తొడవు గుణములకు జ్ఞానము

తొడవగు జ్ఞానమున కోర్పు ♦ తోరము తండ్రి ! ౫౩

తే॥ నుందరతకు భూషణమగు ♦ నుగుణగరిమ

కులమునకు భూషణంబగు ♦ గొప్పనడత

చదువునకు భూషణంబగు ♦ నొడవు సిద్ధి

ధనమునకు భూషణంబగు ♦ ననుభవంబు. ౫౪

౧౩ క్ష మ .

క॥ క్షమ బలహీనులకు బలము

క్షమ బలవంతులకుఁ దొడవు ♦ సత్యముగాఁగ

క్షమచే లోకము వశమగు

క్షమచే లోకమున నెది య ♦ సాధ్యము తండ్రి !

౧౪ జ్ఞా న ము

తే॥ తెలివిచేఁ బ్రకాశింపని ♦ దేహమునకు

కనక రత్న భూషణచేతఁ ♦ గలదె ఘనత ?

మట్టి కుండకు బంగారు ♦ కట్టులున్న

నేమి గౌరవ మొదవును ♦ హెచ్చుగాఁగ ? ౫౬

తే॥ ఎవ్వనికి స్వీయ విజ్ఞాన ♦ మెనయకుండు

నతనికడ శాస్త్ర మేమి చే ♦ యంగఁగలదు ?

అరయఁ గనుఁగవ లేనట్టి ♦ యంధు నెనుట
నద్ద మొకయింతయేని చే ♦ యంగఁగలదె? ౫౭

తే॥ పలుకు నర్థంబు గ్రహియించుఁ ♦ బనులు కూడ
అశ్వ గజములు పూన్చిన ♦ యట్ల మోయు
పలుకఁబడని దూహించును ♦ పండితుండు
మదిని కలదెఱుంగుటె కదా ♦ మతికి ఫలము? ౫౮

౧౫ జ్ఞాని .

తే॥ తెలియు గుణము వివేకి ద ♦ వ్యులనెయుండి
ఎడై దగ్గఱనుండియు ♦ నెఱుఁగలేదు
తేటి యెటనుండియో వచ్చి ♦ తేనె గొనును
కప్ప యెటనుండి కనలేదు ♦ కమలమందు. ౫౯

తే॥ ఇంద్రియము లైదు మూఢుల ♦ నేఁచుఁగాని
ఎఱుక గలవారి నవ్విధి ♦ నేఁచునేమి?
తేలికగు కసవును సుడి ♦ గాలి చుట్టి
త్రిప్పఁగాని త్రాకంబముం ♦ ద్రిప్పఁగలదె? ౬౦

౧౬ జీవము .

తే॥ దుఃఖి జీవమ్ము తొమ్మిది ♦ త్రోవలున్న
యిల్లు వీడ కొదిఁగి దాఁగు ♦ టెన్న వింత

చిల్లులు గలట్టి కుండ నుం ♦ చిన జలమ్ము
 వింతగాదు పోవుట నిల్వ ♦ వింతయగును. ౬౧

తే॥ తెఱవఁబడిన తొమ్మిది దార్లు ♦ వఱలు దేహ
 పంజరమ్మున నొదుఁగుచు ♦ బ్రాణ విహగ
 మలరి వసియించుటే చిత్ర ♦ మగును విడిచి
 పాటిపోవంగ విస్మయ ♦ పడఁగనేల ? ౬౨

౧౭ మా ని .

తే॥ తాఁక నుసుతైన వీడు చి ♦ త్తము గలారు
 చత్తురేగాని లొంగరు ♦ శత్రువులకు
 తాతి కంబంబు దొడ్డ భా ♦ రంబు మోపఁ
 బగిలి విఱుగును గాని తా ♦ వంగునేమి ? ౬౩

౧౮ ఉ త్త ము లు .

తే॥ కాచినను పాలు తగ్గదు ♦ కమ్మఁదనము
 కాల్చినను తెల్లఁదనము శం ♦ ఖంబు విడదు
 ప్రేమ గలవారు చెడినను ♦ పెద్దవారె
 ప్రేమ హీనులు కలిసినఁ ♦ బ్రియము గొనరు. ౬౪

తే॥ ఉత్తముఁడు లోకమున నొక్కఁ ♦ డుండునేని
 వానివలన నెల్లరకును ♦ వాన కురియు

వరిమడికిఁ జల్లునీరు కా ♦ ల్వలను పాటి
యందు గల కసవునకును ♦ చెందుచుండు. ౬౫

తే॥ మేలువారలు చెడినను ♦ మేలువారె
అల్పులు చెడిన మర్యాద ♦ యవల లేదు
బంగరు ఘటంబు విడిగిన ♦ బంగరె యగు
మట్టికుండ పగుల గరి ♦ మంబు గనునె? ౬౬

తే॥ ఆస్తి పాస్తులు కొఱయైన ♦ నధికుఁ డెపుడు
గుణమునందు నుంతేనియుఁ ♦ గొఱతవడఁడు
అతిగి గందంపుఁజెక్క ర ♦ వంతయైన
తనదు గుణమగు వాసన ♦ పొనుఁగు పడునె? ౬౭

తే॥ చచ్చుదాఁకను చెడుగులే ♦ సలుపువారి
కైన నుజనులు మేల్పేయ ♦ నలరుచుండ్రు
నఱకు వఱకును తరువులు ♦ నఱకువారి
కొనఁగవే చల్లనగు నీడ ♦ నుర్వియందు. ౬౮

తే॥ ఉత్తముఁడు రాఁగ నుప్పొంగు ♦ నుత్తముఁడు
చెడుగు మనుజుఁడు తా నుడి ♦ వడును మదిని
మలయ పవనంబు వచ్చుచో ♦ నలరు మావి
నుడియు గాలి యేతేరఁగా ♦ సురిఁగి వాడు. ౬౯

తే॥ ఒరుల నొవ్విని తమదిగా ♦ నుల్లమందు
తలఁచి చింత నొందుదురు స ♦ త్తములు నిజము

అవయవంబుల కగు నొవ్వి ♦ యరసి కనులు
తమవిగా నెంచి శోకించి ♦ తలరుఁ జూడు.

20

తే॥ చిన్నలయ్యు రూపునఁ దెల్పి ♦ చేతఁ బెద్ద
వారలగుదురు పుడమిలోఁ ♦ బ్రాజ్ఞులెన్న
కన్న మేరయా రూపంబు ♦ గలదొ? మఱియు
మింటివఱకు వ్యాపించెనో ♦ కంటిపాప?

21

తే॥ ఉన్నత మనంబు గలయట్టి ♦ యుత్తమజ్ఞు
లిడుమ లొక కోటి వచ్చిన ♦ జడియఁబోరు
చందురుని యందుగల జిఁక ♦ జడియనేమి
భూమిపైఁ దిరుగాడెడి ♦ పులులఁ గాంచి?

22

తే॥ వలయుఁ గావలి నగుబాటు ♦ పడకయుండ
నల్పులకు గొప్పవారల ♦ కట్లు వలదు
కట్ట గట్టిగాఁ గొలసికిఁ ♦ గలదొ? కడలి
కున్నదో? నీవ యోచింపు ♦ మురుగునాథ్య!

23

తే॥॥ ధనము హెచ్చుకొలంది ను ♦ త్తముఁడు తగ్గు
నది నశించెడు వేళ దై ♦ ర్యంబు నొందు
పండ్లు పండఁగాఁ బెనుమాను ♦ వంగియుండి
ఫలము క్షీణింప నిట్టక ♦ నిలుచుఁ జూడు,

24

తే॥ ఉత్తముఁడు తనస్థితి చెడ ♦ నుమ్మలించు
అల్పుఁ డున్నతస్థితి చెడ ♦ నడలఁబోఁడు

దంతి ప్రాణమే విడుచును ♦ తప్పిపడిన
చీమ పడినను చావక ♦ చెలఁగుచుండు.

27

తే॥ కొండతే యుండు రుత్తముల్ ♦ కువలయమున
పెక్కు రుందురు నీచులు ♦ లెక్కలేక
గనులలో రత్నములు కొద్ది ♦ గాన దొరకు
గులకతాలు లెక్కకు మీటి ♦ కలుగ వేమి?

౬౬

తే॥ బంగరు పుటంబు పెట్టిన ♦ వన్నె హెచ్చు
సాన నలుగ వన్నియ హెచ్చు ♦ మానికంబు
గాయపడు వీరునకుఁ బరా ♦ క్రమము పెరుఁగు
కష్టములు రాఁగ నుజనుని ♦ గరిమ యలరు.

22

తే॥ భస్మమయ్యును శంఖంబు ♦ వన్నెవిడదు
పాలు విడిగినఁ దనరుచి ♦ వదలకుండు
ధనము లేకున్న దాత లే ♦ దనఁగఁబోఁడు
కష్టములు రాఁగ నుజనుండు ♦ క్రమము విడఁడు.

2౮

తే॥ చేటవలె దోసములను త్య ♦ జించి బుధులు
గుణముల గ్రహించి మోదంబు ♦ గొనుచునుండ్రు
జల్లెడవలె గుణంబుల ♦ జాతి విడిచి
దుర్జనులు గొనుచుందురు ♦ దోషములను.

2౯

తే॥ విద్యయును శక్తియు ధనంబు ♦ విబుధులకగు
జ్ఞానమునకు సంరక్షకు ♦ దానమునకు

ఖలులకెన్నఁ దద్విపరీత ♦ గతిని తనరు
వాదునకుఁ బరపీడకుఁ ♦ బ్రమదమునకు.

౮౦

తే॥ ఘనులకే గొప్ప పదవులు ♦ గలుగుచుండు
వారికే గొప్ప యాపదల్ ♦ వచ్చుచుండు
విధునకే గాక నక్షత్ర ♦ వితతికున్నె
వర్ధిలుట క్షీణమొందుట ♦ వరగుణాధ్య !

౮౧

తే॥ అడుగుము గుణంబు రూపంబు ♦ నడుగవలదు
అడుగు నడవడి వంశంబు ♦ నడుగ వలదు
అడుగు సిద్ధిని తనవిద్య ♦ నడుగవలదు
అడుగు భోగంబు ధనము నీ ♦ వడుగవలదు.

౮౨

తే॥ కలిమి సద్గుణ హీనున ♦ కలరె ననుచు
బుధుఁడు చూచి దుర్గుణములు ♦ పొందఁగలఁడె ?
మేటి రతనాల సొమ్ములు ♦ మిగులఁ దాల్చు
జారిణిం గని కులసతి ♦ జార యగునె ?

౮౩

గా వి ద్యా ం మ లు .

తే॥ రాజునకు పండితునకు గా ♦ రవమునందు
భేద మరయ విద్వాంసుఁడే ♦ పెద్ద యగును
రాజు తనదేశమందె గా ♦ రవము గాంచు
ఎల్లయెడల విద్యావంతుఁ ♦ డెనయు మేల్మి.

౮౪

తే॥ స్వర్ణ భూషిత సృపతులు ♦ పండితులకు
సాటి గానేర రెన్నఁగా ♦ జగమునందు
నగలు గల్గిన యన్నియం ♦ గములు నగల
నిడక కాంచెడు కనులతో ♦ నెనయఁ గలవె? ౫౧

తే॥ చదువరియు మడియఁడు నొక్క ♦ చంద్రమైన
గుణముఁబట్టి వేఱగుచుండు ♦ గణుతియందు
క్షీర సీరంబులను వేఱు ♦ చేయు గుణము
వలన కొంగలలో వేఱు ♦ పడదె హంస? ౫౨

తే॥ చదువరి కురూపియయ్యును ♦ సభల వెలయు
వెడఁగు రూపరియయ్యును ♦ వెలయఁ డట్లు
గంద మింపయి కురువేరు ♦ ఘనత గాంచు
కంటి కింపయి మోదుగు ♦ ఘనత గనునె? ౫౩

తే॥ పేదయయ్య విద్వాంసుఁడు ♦ పెరిమ గాంచు
వెడఁగు ధనవంతుఁ డయ్యును ♦ వెలయఁ డట్లు
కనులు గల్గి నగలు లేక ♦ కాంతి చెడదు
కనులు లేక నగలు గల్గఁ ♦ గాంతిగలదె? ౫౪

తే॥ పండితులు తమ చతురతా ♦ ప్రకటనంబు
చేయనెడ సభకొలఁది నీ ♦ క్షించి యంత
వట్టె ప్రకటింతు రెచ్చుచూ ♦ పరు నిజమ్ము
జలములోఁతుకొలఁది గాదె ♦ జలజ బీసము. ౫౫

తే॥ బుధులు గుణ దోషములఁ గొని ♦ మొదటిదాని
 నుంతు శిరమునఁ బెరదాని ♦ నుంతు కుతిక
 చందురుని వినంబును గొని ♦ శంకరుండు
 తలను కంఠంబునందునఁ ♦ చాల్చినట్లు. ౯౦

తే॥ మద గజములపై మూర్ఖులు ♦ పొదలుచున్న
 చరణగతులగు బుధులతో ♦ సములుగాగు
 వీరకఁ గొండకొమ్మున నున్నఁ ♦ గాకి మూరక
 పులిన గత హంసములతోడఁ ♦ బోలఁగలదె? ౯౧

౨౦ కు క వి .

తే॥ వన మయూరమ్ము పురివిప్ప ♦ వానకోడి
 కాంచి నెమలిగాఁ దన్నుభా ♦ వించి తనదు
 తోరక విప్పి యాడెడి రీతి ♦ వీరక నలరు
 నుకవి ననుకరించి రచించు ♦ కుకవి రచన. ౯౨

౨౧ వి ద్య .

తే॥ లక్షణ మెఱుంగని చదువు ♦ లక్షణజ్ఞ
 నెరుటఁ గాంచిన లేనిదై ♦ యెటనో యడఁగు
 జ్ఞానవేద్యుని శర్వుని ♦ జటను గనెడు
 మేరయేకాదె నురగంగ ♦ మిడిసిపాటు! ౯౩

తే॥ విద్య నేర్చుకొలందిని ♦ వృద్ధిచెందు
 తోడఁ దెలివియుఁ దేట నొం ♦ దును నిజమ్ము
 ఇనుక చెలమను తోడగా ♦ హెచ్చి యూట
 జలము తేటయాచుండును ♦ తెలియు వత్స ! ౯౪

తే॥ నేర్చినది యితరులకుఁ దా ♦ నేర్పినేని
 నెలయు మిక్కిలి తనవిద్య ♦ విశ్వమందు
 తోడఁగాఁ దేటవాఱు నూ ♦ తుల జలమ్ము
 తోడకుండినఁ గంపము ♦ పాడువాఱు. ౯౫

తే॥ చిన్నతనమున విద్య నే ♦ ర్చికొనవలయు
 పెద్దయై బుద్ధి కలఁగిన ♦ విద్యెరాదు
 క్రొత్త బట్టకు రంగులు ♦ హత్తినట్లు
 ముఱికి బట్టకుఁ బట్టునే ♦ యెఱుఁగు వత్స ! ౯౬

తే॥ ఎడతెగక వచ్చి బిందువుల్ ♦ పడుచునుండ
 క్రమముగా నిండుఁ గడవయుఁ ♦ గడలియైన
 ధర్మమును సర్వవిద్యలు ♦ ధనము నట్లే
 క్రమముగా నార్జనము సేయఁ ♦ గలుగుచుండు. ౯౭

తే॥ స్వేచ్ఛయును ధనార్థిత్వంబు ♦ ప్రేమ భోగ
 మవినయంబు మహాలస్య ♦ మనెడి యాఱు
 విద్య నార్జించు వానికి ♦ విఘ్న కార
 కములు వానికి నెడమీక ♦ కఱవ నగును. ౯౮

తే॥ శాస్త్రమెఱిగి యా పద్ధతి ♦ జరుగవలయు
జరుగకున్నచో జదివియు ♦ సఫలమగునె ?
పంటచేసిన భుజియింప ♦ వలయుఁగాక
తినకయున్న వండియుఁ బ్రయో ♦ జనముగలదె ? ౯౯

తే॥ చక్షువులకు హస్తములకు ♦ జదువు వ్రాత
లాభ మవ్వి లేకున్న ఫ ♦ లంబు లేదు
నగలు గల్గినఁ దాల్పంగఁ ♦ దగును గాని
ఉన్న నేమి తాల్చినివి లే ♦ కున్న నేమి ? ౧౦౦

తే॥ పెద్ద లరసి చెప్పిన యది ♦ వినఁగవలయు
వినకయుండినఁ గీడు పొం ♦ దును నిజంబు
బుద్ధి యరసి చెప్పిన యది ♦ పెద్దచేసి
మనసు వినకున్నఁ జెడుత్రోవఁ ♦ జనుచుఁ జెడదె ?

౨౨ ఆ భ్యా స ము .

తే॥ వాయువునె గొని కొంద టె ♦ పృటిగ నుండ్రు
కడలి నవలీలఁ గొందఱు ♦ కడచుచుండ్రు
కొందఱు వినమ్ము జీర్ణించు ♦ కొనఁగఁ గలరు
ఏది కాకుండు నభ్యాస ♦ మెనక మెనఁగ ? ౧౦౧

౨౩ య త్న ము .

తే॥ యత్న మొనరింపఁదగు నరుఁ ♦ డవనియందు
ఫలము గలుగును పిల్లికి ♦ వలెఁ దనంత

జనన మాదిగా పశువొండు ♦ తనకు లేదు
పాలె త్రావుచున్నది యెల్ల ♦ వేళలందు! ౧౦౩

తే॥ యత్నమును బుద్ధి శక్తి ప ♦ రాక్రమంబు
సాహసము ధైర్య మను నవె ♦ చ్చట వసించు
నచటఁ దప్పక దైవసా ♦ హాయ్య మబ్బు
నూరకున్న నేపనియుఁ జే ♦ కూర దెపుడు. ౧౦౪

౨౪ మె ల ఁ ట వ .

తే॥ ఖలులలో⁵ సంచరింపంగ ♦ వలసినపుడు
మెలఁకువ గలిగి నడవంగ ♦ వలయు నరుఁడు
ఒండు నాలుక ముప్పది ♦ రెండు పండ్ల
నడుమఁ దడఁబడ కెటు మెలం ♦ గెడినొ కనుమ.

౨౫ తో డు .

తే॥ బలయుతులకై నను సహాయ ♦ బలములేక
మొదలు పెట్టిన కార్యంబు ♦ పూర్తికాదు
మొలచునది బియ్యమైనను ♦ పొట్టువీడ
మొలక యెత్తనేరదు కదా ♦ వుడమియందు. ౧౦౬

ఆ॥ అనువుగానిచోట ♦ నొక మిత్రుఁ గొని వాని
వలనఁ బనులు గొనఁగ ♦ వలయు నెపుడు
ఆవు పాలఁ గొనఁగ ♦ నాదూడ విడిచియే
పాలు పిండుకొనఁగ ♦ వలయు మిత్ర! ౧౦౭

౨౧ క ష్టే ష రీ .

తే॥ పూని కష్టించి నుఖమును ♦ పొందవలయుఁ
గాని యూరకయున్న ను ♦ ఖంబురాదు
చేయి యత్నించి నోటికం ♦ దీయకున్న
కడుపు నిండునె మఱియొక్క ♦ కరణిఁ జెపుమ. ౧౦౮

౨౨ ప్రి య వా క్కు .

తే॥ నిష్కలంకుల కటువాక్కు ♦ నెఱపు మేలు
దుష్కలంకుల ప్రియవాక్కు ♦ దోర్పుఁ గీడు
భక్తు శిలవేటు ప్రియమయ్యె ♦ భవునకెన్న
మదను చెఱకు విల్వేట్రు ప్రే ♦ మంబు నిడెనె? ౧౦౯

తే॥ కమ్ర వాక్కులచేఁ గాక ♦ కఠిన వాక్కు
వలన నంతసింపదు మహీ ♦ వలయ జనము
చలివెలుఁగుచేత నుప్పొంగి ♦ చెలఁగు జలధి
వేడివెలుఁగుచే నుప్పొంగి ♦ వెలయఁగలదె? ౧౧౦

తే॥ ప్రియము పల్కినచో గారవించు జనము
కటువులాడినవాని డ ♦ గ్గఱకుఁ గొనరు
ముద్దుగాఁ జిల్క పల్కిన ♦ మురియుచుండు
కటువుగాఁ గూయు కాకి డ ♦ గ్గఱఁగ నీరు ౧౧౧

తే॥ తొలుతొలుతఁ దన మఱి యిత ♦ రులయుఁ బండి
తులయుఁ బామరులయు శత్రు ♦ వులయుఁ జిత్త

ములను లాగ వలంతయై ♦ లలిత మగుచు
సత్సభా యోగ్య మగునదే ♦ సారవాక్కు. ౧౧౨

తే॥ కొలఁదిపలుకులలో రాణ ♦ యెలయఁజేసి
పలుకునాతఁడే నిజముగా ♦ వాగ్మీయగును
పలుకు లెక్కుడు సార మ ♦ ల్పంబుగాఁగ
పలుకు నతఁడె వదరుఁబోతు ♦ పదవినొందు. ౧౧౩

౨౮ సమయ నిరీక్షణము.

తే॥ అడఁగి యదనుకై వేచిన ♦ యతని వెకలి
యనుచు గెలువంగఁ దలపోయఁ ♦ జనదు వినుము
కాలువను చిఱుచేపలు ♦ కడవఁ గడవ
వదలి పెనుమీనుఁ బొడిచెడి ♦ బకముఁ గనుము

౨౯ ధర్మము.

తే॥ ఆపదల తోడఁ జంపఁగా ♦ యముఁడు వచ్చు
మునుపె మనసార ధర్మంబు ♦ నొనరుపఁదగు
వజ్రద రాకమున్నే కట్ట ♦ పలయుఁ గట్ట
వచ్చుపిదపఁ గట్టం గట్ట ♦ వచ్చునేమి? ౧౧౪

తే॥ శాస్త్ర విజ్ఞాన మెనయని ♦ జనుఁడు చేయు
ధర్మకార్యముల్ దిటవు పొం ♦ దంగ లేవు
గట్టియా చేవ తల్పుపెన ♦ గడియలేక
దిటవు పొందంగ నేర్చునే ♦ తెలియు మీవ, ౧౧౫

తే॥ ఎవరిపని వారె యొనరింప ♦ హితము కలదు
 ఒకరిపని మఱియొకరు చే ♦ యుటలు తగదు
 వినెడు చెవులు కనవు కను ♦ కనులు వినవు
 తినదు ముక్కు నాలుకయు నా ♦ సనను గనదు.

తే॥ ధర్మ మొనరింప రబ్బు సం ♦ దర్భమునను
 పట్టుదలతోడ నొనరింతు ♦ పాప మెపుడు
 అద్భుతంబుల నిద్ది మ ♦ హాద్భుతంబు
 జనము సమృతంబు వీడి వి ♦ సము భుజింతు. ౧౧౮

చ॥ పనివడి చేయు దోసములె ♦ ఒండ్రకొలంది గడింపుచుండి వా
 నిసి మొదలంటఁద్రోవ మది ♦ నేరక ముక్కులు మూసికొన్న యం
 తనె మది మూయవచ్చునె? మ ♦ నంబునఁగోర్కులుమూసిపోవునే?
 మునుకొని చేతలందు నె స ♦ మూలముగాఁదొలఁగింపు మిత్రమా!

చ॥ తెలిసినతప్పులెన్నియొ మ ♦ దిం బలుచిక్కులఁబెట్టు నాదొసం
 గులఁ దొలఁగించుకో నెడఁదఁ ♦ గోరక కంటికిఁ గానరాక రా
 గలవని తోఁచువానిఁ గడఁ ♦ కఁ దొలఁగింపఁగఁబూనుచుంట మే
 త్రైలివియొ? వేటొకండొ? మదిఁ ♦ దేఱిచిచూడుముమిత్రరత్నమా!

30 అ జ్ఞా ను లు .

తే॥ కొమ్మలును మొదళ్లును గల్గి ♦ కొండలందు
 మలయుచుండెడు నవి కావు ♦ మంచిచెట్లు

సభను చేనిచ్చు పొత్తంబుఁ ♦ జదువలేని
మనను గనలేని వారలు ♦ మంచిచెట్లు!

౧౨౧

తే॥ గాడిదకు నేర్చినను ముట్టి ♦ కాలు విడదు
బద్ద కుక్కతోఁకకుఁ గట్ట ♦ వంక విడదు
కాటు కెంతయిడిన గుడ్డి ♦ కన్ను కనదు
మూర్ఖునకు నెంత చెప్పిన ♦ బుద్ధిరాదు.

౧౨౨

తే॥ కోయిలలు గల వనమున ♦ గూబలుండు
రత్నములు గల గనిలోన ♦ రాళ్లు నుండు
చిలుకలున్న వృక్షములందు ♦ చిలువ లుండు
గొప్పవారల సభల పూ ♦ ధులును గలరు.

౧౨౩

తే॥ ఉత్తముఁడు క్రిందనుండియు ♦ నొప్పు గనును
అధముఁ డెత్తున నుండియు ♦ యశము గనఁడు
వుడమిఁ దిరిగెడి సింగంబు ♦ పొలుపుగాంచు
కపులు చెట్లపై కెక్కియు ♦ ఘనతఁ గనవు.

౧౨౪

3౧ అ లు లు .

తే॥ బుద్ధిమంతుల చందాన ♦ బుద్ధిహీను
• లలము నిందకు జడియ రా ♦ వంతయేని
కాంతిగల కన్నులంబలెఁ ♦ గాంతిహీన
చక్షువులు చీకటులకును ♦ జంకునేమి?

౧౨౫

తే॥ గొప్పవారిఁ బ్రేమింతురు ♦ గొప్పవారు
 గొప్పవారిఁ బ్రేమింతురే ♦ కుఱుచవారు
 క్షీర మరఁటి ఫలంబుఁ గాం ♦ క్షీంచుఁ గాని
 కాఁడినీర మద్దానిపైఁ ♦ గాంక్ష యిడునె? ౧౨౬

తే॥ మానవంతుండు కావించు ♦ మహిత కృతులు
 మానహీనుఁ డల్పము చేసి ♦ మదము నొందు
 వనుఁగునె కూల్చు సింగమెం ♦ తేని డస్సి
 కుక్క యెముక గొఱికి మదిఁ ♦ గొనును ముదము.

తే॥ శరదృతువున గర్జిలు మబ్బు ♦ కురియకుండు
 వర్షఋతువున నుఱుమదు ♦ వానకురియు
 నల్పుఁడెప్పుడు వచియించు ♦ నట్లొనర్పఁ
 డుత్తముఁడు వచింపఁడు చేయు ♦ చుండు సుకృతి.

౩౨ దుష్టసులు.

తే॥ సోదరులని చుట్టములని ♦ చూడవలదు
 మేనఁ బుట్టిన వ్యాధియే ♦ వూని చంపు
 వనములోనున్న మందె వ్యా ♦ ధిని కుదుర్చు
 గొనముఁబట్టి యొప్పారును ♦ పనులమేల్చి. ౧౨౭

తే॥ ఉత్తముం డొరు గుణముల ♦ నెత్తి చెప్పు
 నధముఁ డొకరి దుర్గుణముల ♦ నలరి నుడువు

రసము నెఱుంగు తుమ్మెద తామ ♦ రలనె మెచ్చు
కాకి వేపపండ్లనె తినఁ ♦ గడఁగుచుండు. ౧౩౦

తే॥ కలిమి గల దుష్టుఁజేర దుః ♦ ఖములె కలుగు
కలిమి లేని యుత్తముఁ జేర ♦ ఘనత వచ్చు
మణి గలట్టి ఫణిం జేర ♦ మడియు నరుఁడు
పూలతోడఁ గూడిన నార ♦ పొలుచుఁ దలను. ౧౩౧

తే॥ ఎంతయెంత స్నేహంబుచే ♦ హెచ్చుగాఁగ
నుపచరించిన నంతంత ♦ యోర్వరాని
తాప మొదవంగఁజేయు ను ♦ త్కటముగాఁగ
నెంచి చూడంగ ఖలుఁ డగ్ని ♦ కెనయువాఁడు. ౧౩౨

తే॥ అల్ప మొదవిన నున్నతి ♦ నందుచుండు
నల్ప మెడల నధోగతి ♦ నందుచుండు
అల్పసంతోషి యంతలో ♦ నల్పదుఃఖి
దుర్జనుఁడు దండె కట్టను ♦ దొరయువాఁడు. ౧౩౩

తే॥ పరు లొనర్చిన యుపకృతి ♦ పాలఁబోలె
సంతసంబున గ్రహియించి ♦ శంక లేక
వంచనముచేసి చంప యు ♦ త్నించుచుండు
చూడ ఖలుఁడు కాకోదర ♦ సోదరుండు. ౧౩౪

తే॥ నాలు గక్షరములు మది ♦ నాటినంత
శివునకే యుపదేశింపఁ ♦ దివురుచుండుఁ

గట్టఁ దినఁ గల్గినంత రొ ♦ క్కముల తేని
కంటె ఘనుఁడనన్ గర్వంబు ♦ గాంచు ఖలుఁడు

తే॥ శ్లేష్మమునకు దుర్జనునకుఁ ♦ జిత్రమైన
సామ్య మొనఁగూడు నరయ నీ ♦ జగమునందు
మధురతను కోప మభివృద్ధి ♦ మాన కొదవుఁ
గటుతచేతనే శాంతంబుఁ ♦ గాంచుచుండు. ౧౩౬

తే॥ నుజనునోటను దోసముల్ ♦ నుగుణము లగు
దుర్జనుని నోట గుణములె ♦ దోషము లగు
నుప్పు నీర్ద్రావి మంచి నీ ♦ రొనఁగు మొగులు
పాలు ద్రావి వినంబునే ♦ పామొసంగు. ౧౩౭

తే॥ సజ్జనులఁ జేరు ఖలులకు ♦ సాధుత యగు
ఖలులఁ జేరు సజ్జనులకు ♦ ఖలతరాదు
విరులఁ జేరిన మట్టి తా ♦ విని వహించు
మట్టిఁ జేరు విరికి రాదు ♦ మట్టి తావి. ౧౩౮

తే॥ ప్రాణములు వీడియును కూడఁ ♦ బర హితంబు
చెఱుచునేగాని యూరక ♦ చెడఁడు ఖలుఁడు
అన్నమునఁ బడి చచ్చియుఁ ♦ దిన్నవాని
వాంతి యెత్తించుఁగద యీఁగ ♦ భవ్యచరిత !

తే॥ అల్పున కొకళ్లు సంపద ♦ యబ్బేనేని
చేరువ గలం నుజనులఁ ♦ జెఱిచి తీఱు

వెల్లువ యొక్క వాఁగున ♦ వెలసెనేని
దరిని గల రమ్య ఫల వుప్పు ♦ తరులఁ గూల్పు.

తే॥ పరులతోడ వాదించుచోఁ ♦ బంక్తివదనుఁ
డన్య దోషంబు లరయ స ♦ హాసనేత్రుఁ
డొరుల విత్తంబు హరియించు ♦ వెరవునందు
జేయిచేతుల వాడగు ♦ వినుము ఖలుఁడు. ౧౪౧

33 • బృ ప దు ఁ డు .

తే॥ పులిసతలము నరుని పాద ♦ ములను గాల్పు
కరణి నూర్చుని యెండయుఁ ♦ గాల్పదెందు
ఒరులవలన నొక్క పదవి ♦ నొందు ఖలుఁడు
తఱచు దుస్సహతరుఁడయి ♦ వఱలుచుండు. ౧౪౨

3౪ స హ వా స ము .

తే॥ వట్టు కొలఁకును విడు ♦ జల పక్షులవలె
నిడుమ లొందంగ విడువారు ♦ హితులు గారు
అందు కలువలు తామర ♦ లట్టు లుండి
తాము నిడుమ కుడుచువారె ♦ తగిన హితులు.

తే॥ కొలఁకునం దమ్మివిరి నంచ ♦ కలియునట్లు
విజ్ఞలం జేర విజ్ఞలు ♦ వేడ్కనింతు

కాటిలో శవమును దినఁ ♦ గాకి చేరు

కరణి నజ్జు లజ్జులఁ జేరఁ ♦ గా రహింతు. ౧౪౪

తే॥ స్నేహితము వీడి పదపడి ♦ చేరనేని

మొదటి గౌరవ ముండదు ♦ పొలుపుచెడును

పొట్టు వీడిన బియ్యంబు ♦ మునుపటివలెఁ

గలిసినంత మొలచు శక్తిఁ ♦ గాంచఁ గలదె? ౧౪౫

తే॥ సజ్జనులఁ గూడ నగుదురు ♦ సాధు జనులు

దుర్జనులఁ గూడ నగుదురు ♦ దుష్ట జనులు

పానయోగ్యమా నిసుకలో ♦ వానపడిన

నదియ చౌటిలోఁ బడిన ను ♦ ప్పగు నిజమ్ము. ౧౪౬

తే॥ సంగదోషంబుచే భువి ♦ సాధుజనులు

హృదయమందు వికారంబు ♦ నెనయఁబోరు

ఎన్ని పాములు తనుచుట్టి ♦ యున్నఁగాని

చందన తరువు విసమును ♦ చెందఁబోదు. ౧౪౭

తే॥ కుజనుచేఁ గప్ప మొందిన ♦ సుజనుఁ డవల

యోగ్యునందును నమ్మిక ♦ యుంచ జంకు

ఉడుకు పాయస మానిన ♦ బుడుతఁ డవల

పెరుఁగునే నూఁదియే త్రావ ♦ దొరయుచుండు.

తే॥ ఉత్తములు వేలుపడి తామె ♦ హత్తికొండ్రు

మధ్యములు చేరుదురు వేలు ♦ మనుజుచేత

అధము లటులైన మఱి కలి ♦ యంగఁబోరు

జలము ఒంగారు రాళ్లు దృ ♦ ప్తాంతముగను. ౧౪౯

చ॥ నెఱయహితైషులుందురుమ♦నీషులువారలు గారు భూమిపై
నరయ మనీషులుందురు హి♦తైషులు వారలుగారు రెండునుం
దొరసినవారు లోకమున♦దుర్లభు లౌదురు తీపిగల్గి చే
హి రుజను దీర్చు మందు లభి♦యించుట కష్టమయకా తెఱంగునక

౩౫ స త్స ం గ తి .

తే॥ మంచివారి దర్శనమును ♦ మంచిదె యగు

మంచివారి మాటలు వింట ♦ మంచిదె యగు

మంచివారి గుణము చెప్ప ♦ మంచిదె యగు

మంచివారిఁ గూడి మనికి ♦ మంచిదె యగు. ౧౫౦

తే॥ క్రమముగాఁగ వర్ధిల్లిన ♦ ఘనుల చెలిమి

ఫలము నొసఁగు నల్పుల చెల్మి ♦ ఫలము నీదు

కాయ ముదురఁ దియ్యని పండు ♦ గాఁగ నొప్పు

చిగురు ముదిరిన నేమగుఁ ♦ జెవుమ నీవె? ౧౫౧

తే॥ గాజుతాయి పొదుగఁబడి ♦ కాంచనమున

మరకతము వోలెఁ దేజంబు ♦ మహిమ నొందు

పండితుల తోడఁ జేరిన ♦ పాలసుండు

పండితునిపోలె సభయందు ♦ పరిథవిల్లు.

౧౫౩

తే॥ ఉదయగిరిమీఁద ద్రవ్యంబు ♦ లొప్పుమీఱు
భాను సన్నికర్షముచేతఁ ♦ బ్రభ వహించు
నట్లు సత్సన్నిధానంబు ♦ నఁదినట్టి
హీనుఁడైనఁ బ్రకాశంబు ♦ నెనయఁ గలఁడు. ౧౫

తే॥ ఉత్తములతోడి సంగతి ♦ యుర్వియందు
ఎవని కున్నత పద మెన ♦ యింపకుండు?
గంగలోఁ బడి వీధుల ♦ కాల్యనీళ్లు
విబుధవరులకు వంద్యమై ♦ వెలయుఁగాదె? ౧౬

తే॥ మొదట నడుమను తుది నొక్క ♦ మొగిన యుండు
నుత్తముల మైత్రి యితరులం ♦ దుండదట్లు
తాపన నిఘర్షణ చేచ్చెద ♦ తాడనముల
కనక మన్యభావంబును ♦ కాంచునేమి? ౧౭

తే॥ శమము సత్య మాదార్య మె ♦ చ్చట వసించు
నచటి పగయేని సౌఖ్య దా ♦ యకమ యగును
వట్టిచేతితోఁ గొనునట్టి ♦ మొట్టుకంటె
నుంగరముచేతి మొట్టు మే ♦ లొసఁగు నండు.

తే॥ పోషణము తల్లికంటెను
తోషణ మిల్లాలికంటె ♦ దొడ్డ యొడలికి
శోషణము చింతకంటెను
భూషణము సువిద్యకంటె ♦ భూమిం గలదే? ౧౮

తే॥ చెడ్డవారి దర్శనమును ♦ చెడ్డదె యగు
 చెడ్డవారి మాటలు ♦ వింట చెడ్డదె యగు
 చెడ్డవారి గుణము చెప్పఁ ♦ జెడ్డదె యగు
 చెడ్డవారిఁ గూడి మనికి ♦ చెడ్డదె యగు. ౧౫౯

తే॥ అల్పు లొనరించు పెను చెల్మి ♦ యపుడె యింపు
 పిదప నేమియు లే దున్నఁ ♦ బెరుఁగుఁ గీడు
 పెరుఁగు తీవియ మెత్తని ♦ విరులు పూవ
 నాఁటికే గదా వాసన ♦ నయగుణాధ్య ! ౧౬౦

తే॥ చాలకాలంబు కుజను ప ♦ జ్ఞును వసింప
 వ్రతముచేఁ గల్గు చిత్తదా ♦ ర్థ్యమును సమయు
 చిన్న చీమలె యైనను ♦ కొన్నిదినము
 లొరయఁ బెనుబండయేనియు ♦ నటిగిపోవు. ౧౬౧

తే॥ సజ్జనుల కొండు రెండు భు ♦ జంగములకు
 నరయ నాల్గు బ్రహ్మకు నాల్కా ♦ లాఱు గుహన
 కన్ని కేడగు దశము లం ♦ కాధిపతికి
 రెండువేలు కేషునకు దు ♦ ర్వృతున కెన్నో ? ౧౬౨

3౮ సంపద .

తే॥ పరువమున లేమి చెడు కష్ట ♦ పాటుఁ గూర్పుఁ
గష్టపడు ముదిమిని కల్మి ♦ కష్టమె యిడుఁ
బరువమున సంపదయు మఱి ♦ వార్ధకమునఁ
ద్యాగబుద్ధి యమర భోగ ♦ దాయకములు. ౧౬౩

తే॥ అదను వీడి వూచిన వూవు ♦ వ్యర్థమ యగు
మగువ యందంబు విత ముది ♦ మగనివలన
పరువమున లేమియును మఱి ♦ వార్ధకమునఁ
గలిమి యనుభవ హీనమై ♦ కలఁత గూర్పు. ౧౬౪

క॥ సిరిరాఁ జుట్టంబులు సుం
దర రూపము ధనము కులము ♦ తనియఁగ నుండున్
సిరివో నన్నియుఁ బోవును
సిరి మహిమయె యెల్ల ఘనత ♦ చిన్ని కుమారా !

తే॥ ఏను దేవాంశ భవ్రుడ నం ♦ చెన్ను మదము
వినుతికిం దగువాడ నన్ ♦ వెకలి బుద్ధి
జనులఁ గీటకములు గాఁగఁ ♦ గనెడు గుణము
క్రొత్తగా లక్ష్మి యబ్బినఁగొఱలు ఫలము. ౧౬౬

3౯ ఆత్మస్తుతి .

తే॥ పెద్దలకడఁ బొగడికొను ♦ వెడఁగువాఁడు
ఘనత నొందఁడు తుదకు న ♦ క్కడనె చెడును

తన్ను పొగడి కొన్నట్టి విం ♦ ధ్యమ్ము తుదకు
నేమి యయ్యె నగస్త్తుచే ♦ నెఱుంగవేమి? ౧౬౭

౪౦ గ ర్వ ము .

తే॥ విద్యలందు సముద్రంబు ♦ విధము నుందు
నని మనంబున గర్వంబు ♦ గొనఁగఁ దగదు
అట్టి పెద్ద కడలి నెల్ల ♦ నల్పరూపుఁ
డగు నగస్త్తుఁడు చేబట్టి ♦ యడఁచి మ్రుంగె. ౧౬౮

తే॥ ప్రాజ్ఞు లెప్పు డాగర్భ సం ♦ పన్నుల మని
ఎదను నుంతేని గర్వంబు ♦ నెనయఁబోరు
కనకగిరి యంతటిదె యొక ♦ కాలమందు
పరమ శివునిచే వంచంగఁ ♦ బడుట యెఱిగి. ౧౬౯

తే॥ విషభర సహస్ర వదనముల్ ♦ వెలసియున్న
శ్రేష్ఠుఁ డెప్పుడు గర్వంబు ♦ చెందఁబోఁడు
బిందుమాత్ర విషంబున్న ♦ వృశ్చికంబు
కొండి పై కెత్తుకొని పరు ♦ గులు వహించు. ౧౭౦

తే॥ దివ్య చూత రసము ద్రావి ♦ తృప్తిమీఱ
కోకిలం బెల్ల గర్వంబు ♦ గొనుట లేదు
బురద నీటిని ద్రావి ద ♦ దురము లెంతొ
బెకబెకలు నేయుఁ జెవులకు ♦ వెగటుగాఁగ. ౧౭౧

౪౧ కో ప మ్మ.

తే॥ అల్పునకుఁ గోప మడరిన ♦ నగలుఁగాని
కలియఁగా నేర దది తాతి ♦ పలుకువోలె
ఉత్తముని కోప మప్పుడే ♦ హత్తనిచ్చు
నమ్ముచే జీలు నీరమ్ము ♦ క్రమ్మునట్లు. ౧౭౨

తే॥ కోప మడఁగ దెన్నండును ♦ కోపమునన
జయము చేతను కోపంబు ♦ శాంతి వడదూ
ఓర్పుచే గ్రోధము నడంప ♦ నొప్పుఁ జెలిమి
అగ్ని నగ్నిచే నడఁపంగ ♦ నగునె చెప్పుచు? ౧౭౩

తే॥ మనసు లోఁగొని యడరెడు ♦ కినుక నడఁచు
కొనెడి గుణమె యన్నిటికంటె ♦ గొప్ప గుణము
వెల్లువను కట్టి యాఁపుట ♦ పెద్దతనమె ?
కట్టఁ ద్రెంచుట గరిమమో ? ♦ కాంచు మీవ.

౪౨ శాంతి.

తే॥ యువకుఁడయ్య నెవ్వడు శాంతి ♦ యుక్తుఁడగునొ
యతఁడె శాంతుఁడౌ నిజముగా ♦ నరసిచూడ
ధాతువులు క్షీణమగుచు వృ ♦ ద్ధత్వ మొదవ
నెవఁడు శాంతుండు గాకుండు ♦ నిహమునందు? ౧౭౪

౪౩ ప రీ డ్ .

తే॥ నాల్గు విధములఁ గనకంబు ♦ నఱకి కాఁచి
తట్టి యొఱచి పరీక్షించు ♦ నట్టులు జను
నాల్గువిధములఁ బరికింతు ♦ నాణెముగను
కులమునను శీలమునఁ గర్మ ♦ వలన శ్రుతిని. ౧౭౩

౪౪ వం చ న .

తే॥ వంచన గలారు దాఁడి చ ♦ రించు చుండు
వంచనము లేనివారు ని ♦ ర్భయత నుండు
నంజు తనకుండు పెఱిగియే ♦ నాగుఁబాము
దాఁగు నీటి పా మారీతి ♦ దాఁగదెందు. ౧౭౪

ఉ॥ కొందఱ నెల్లకాల మను♦కాలపడం గికురింపవచ్చుఁ బై
నందఱఁ గొంతకాల మను♦వండఁగ మోసము చేయవచ్చు నే
కందువనైన నేమి కల♦కాలము నెల్లరఁ గన్మొఱంగ లే
డెందు నెవండు నిక్కమిది ♦ యెల్లపుడుం బగలే ఘటిల్లునే!

౪౫ మృ త్యు వు .

తే॥ అజ్ఞానకు మృత్యువగు మహా ♦ ప్రాజ్ఞ వాక్కు
ధర్మమే మృత్యు వవని న ♦ ఛార్మికునకు
అననుకూల పత్నియె మృత్యు ♦ వగును పతికి
కదలికిని మృత్యువగును తాఁ ♦ గన్న ఫలమె. ౧౭౫

౪౬ తృణము .

తే॥ తృణము నల్పుతో నుపమించి ♦ తేల్చుదగదు
అనుపకారియా నరుకంటె ♦ నదియ మేలు
పనుల మేతయై వానిఁగా ♦ పాడుచుండు
పిఱికివారల రణమున ♦ నరసి కాచు.

౧౮౦

౪౭ భేదము .

తే॥ ఎచటఁ దనవారు లేకుందు ♦ రచట భేద
మునకు నవకాశ మేరీతిఁ ♦ బుట్టఁబోదు
తనదు శాఖయే యచ్చట ♦ నెనయకున్న
తరుల నఱకునే గొడ్డలి ♦ ధరణియందు ?

౧౮౧

౪౮ విధి .

తే॥ పై పయిని యెంత యత్నింప ♦ ఫలము లేదు
కానికాలంబునందునఁ ♦ గడఁగు పనులు
పై పయిని వృద్ధిఁ బొందెడి ♦ ఫల తరువులు
అదనునంగాక ఫలియింప ♦ వనుట నిజము.

౧౮౨

తే॥ ద్రవ్యమును చెలికాండు బాం ♦ ధవులు నున్న
విధి యొసంగినదే తక్క ♦ వేఱు కాదు
వనధిలోఁ గ్రోవి నదిమి ముం ♦ చినను దాని
కొలఁది మీఱి జలము గొనఁ ♦ గలదె చెప్పుడు ?

తే॥ లోన కుములుచుండెడి వెట్టి ♦ మానసంబ
కల్పకము డగ్గఱిన ముష్టి ♦ కాయ యొసఁగు
తలఁచునవి యెల్ల నెఱవేఱఁ ♦ గలవె నీకు ?
తలను వ్రాసిన విధివ్రాలు ♦ తప్పదెందు. ౧౫౪

తే॥ ఈశ్వరుఁడు తాను, మామ న ♦ గేశ్వరుఁడు, ధ
నేశ్వరుఁడు చెలి, కొడుకు గ ♦ జేశ్వరుండు
ఇట్టులయ్యు భిక్షాటన ♦ మే ఘటించె
హరునకై నను విధి బలీ♦యంబ కాదె ? ౧౫౫

తే॥ మొదట గుణ కుల హీనుఁడౌ ♦ పురుషునకును
ధాత నుగతియన్ కన్యను ♦ ధారవోసి
యవలఁ జింతించి దుర్గతి ♦ యనెడి సుతకు
మంచివానిని వెదకుచు ♦ మసలువాఁడు. ౧౫౬

తే॥ బాడబమునకు జింక కి ♦ పర్దిజటను
చేరి సర్ప విషజ్వాలఁ ♦ జిక్కి చంద్రుఁ
డచట విడి నింగిజేర రా ♦ హప్పళించె
గీడు లెటకై న దుర్భగు ♦ తోడఁ బోవు. ౧౫౭

తే॥ వ్యాధ బాధయు లేదు ద ♦ వాగ్ని లేదు
వలలు లేవు వేర్విధమైన ♦ భయము లేదు
అనుచు జింక చంద్రుంజేర ♦ నచటఁగూడ
రాహు దంత వ్రణముచేత ♦ రాయిడి పడె ౧౫౮

ఈ ప శ్చ త్తా ప ము .

తే॥ శ్రద్ధమై బాల్యమున నేను ♦ చదువనైతి
యశావనంబున నాడ్జింప ♦ నైతి ధనము
పిదపనై నను తపము గా ♦ వింపనైతి
వార్ధకమున నింకేమొన ♦ ర్పంగ లాడ ? ౧౫౯

గీ० కు పు త్త్రుఁ డు .

తే॥ భూస్థలి నజాత మృత మూర్ఖ ♦ పుత్రులందు
మృతుఁ డజాతుండు పరికింప ♦ మేలువారు
పోయెనని పుట్టఁడని చింత ♦ పొడము నుంత
మూఢుఁ డెల్లకాలము మది ♦ పొగులఁజేయు. ౧౬౦

గీ० కు ల స తి .

తే॥ ఎదుట సతియుండ లేని దె ♦ య్యెదియు లేదు
గరిత యింట లేకున్నను ♦ పరును పలుకు
పలుకునదియైన నాయిల్లు ♦ పులి వసించు
నట్టి పొదరిల్లుగాని గృ ♦ హంబు గాదు. ౧౬౧

తే॥ ప్రియముగల కులసతియును ♦ ప్రియుఁడు నొక్క
పూనిక నొక్క కార్యమే పూని ♦ పొనరుపఁదగు
కనులు రెండును చేరి యొ ♦ క్కటినె కాంచుఁ
గాని వెవ్వేటు వానిని ♦ గాంచలేవు. ౧౬౨

గీత తేజము.

తే॥ బాలుఁడేయైన భానుని ♦ పాదములు మ
హీభృ దుపరి భాగములందె ♦ యెలరుచుండు
తేజ మెవుడు జన్మంబుతోఁ ♦ దేజరిల్లు
నుత్తములకు వయస్సుచే ♦ నొదవునేమి ? ౧౯౩

తే॥ అంకుశం బెంత ? వశమగు ♦ హస్తీయెంత ?
వజ్రమెంత ? తద్భిన్న ప ♦ ర్వత మదెంత ?
దీపమెంత ? తొలఁగిపాటు ♦ తిమిరమెంత ?
వెలయునది తేజమేగాని ♦ బలుపు గాదు. ౧౯౪

గీత దారిద్ర్యము.

క॥ కుల శీల శౌర్య రూపం
బులు విద్యయుఁ గల వరునకుఁ ♦ బుత్తిక నొనఁగ
దలపడు తండ్రింబలె నవి
గల యతనికె నిపుణ విధియుఁ ♦ గట్టును లేమి. ౧౯౫

తే॥ వందనములు దారిద్ర్యమా ! ♦ వందనములు
త్వత్ప్రసాదంబునం గృతా ♦ ర్థతను గంటి
కాంచితిని జనములనెల్లఁ ♦ గడఁకతోడఁ
గాంచువాఁ డొక్కఁడును లేడు ♦ కడకు నన్ను

తే॥ దేహి యను వాక్కు విని యెదన్ ♦ స్థిరత నున్న
పంచ దేవతలును నోట ♦ బయలువెడలి
తొలఁగుదురు వాసి వీడి సు ♦ దూరముగను
సిరియుఁ గీర్తియు ధృతియును ♦ సిగ్గు మతియు.

తే॥ దేహి యను పదంబు బయలు ♦ దేఱినపుడె
ప్రాణములు నోటనుండియే ♦ బయలువెడలు
ఇత్తునని దాత పలికిన ♦ యింపు వాక్కు
వలనఁ జెవిత్తోవ లోనికి ♦ వచ్చు మరల. ౧౯౮

తే॥ ఆన ప్రేరేచి ముందున ♦ కరుగనీడ్చు
వెన్దవిలి పెన్బిడియంబు ♦ వెనుక కీడ్చు
ఆనచే లజ్జచే నిట్టు ♦ లర్థిచిత్త
ముయ్యెలంబలె నిటునటు ♦ లూఁగుచుండు. ౧౯౯

తే॥ ప్రతిగృహద్వారమున నర్థి ♦ పలుకు నిట్లు
వేడకుండు మీరు మిమ్మిట్లు ♦ ♦ వేడువారి
కిడక మాబోంట్లు కాకుండీ ♦ యిచ్చి మిమ్ము
బోంట్లె యగుచుండుఁ డని నీతి ♦ పొనఁగునట్లు.

తే॥ దక్షిణాశావలంబియై ♦ తరణి కరము
చాఁచినంత నేమి యవస్థ ♦ సంఘటించె

నతని నైజ తేజము లఘు ♦ వగుటెకాక
పగలు కూడ లఘుత్వమై ♦ పరఁగెఁగాదె? ౨౦౦

తే॥ ఎడఁద బిడియ మాఁకటిచిచ్చు ♦ కడుపునందు
లగ్ని పైకెగయుట నైజ ♦ మగును గాదె?
ఎదనుగల లజ్జ కాలఁగా ♦ హెచ్చెఁజిచ్చు
కాన మరల వచ్చితిని మీ ♦ కడకు భూప! ౨౦౧

తే॥ రాజ! నీకీర్తి చంద్రికల్ ♦ ప్రబలి పరవఁ
దిధులుగూడఁ బూర్ణిమ లయి ♦ తేజరిల్ల
వెఱచి యొక్కయేకాసి మా ♦ యిరవు చేరి
బయల రాకుండ మము బాధ ♦ పఱచుచుండె. ౨౦౨

తే॥ రాజ! ఎల్లెడఁ గనక వ ♦ ర్నంబు నీవు
కురియుచుండంగ నెల్లరు ♦ మురియుచుండ
నే నభాగ్యమ౯ గొడుగున ♦ నీడనుండ
బిందు వొకటేని నాపయి ♦ జిందకుండె. ౨౦౩

గీగీ లోభి.

తే॥ లోభిఁ బోలిన దాత యీ ♦ లోకమందు
పుట్టియుండఁ డీమీఁదను ♦ పుట్టుఁబోఁడు
తాను కూర్చిన ధనము నుం ♦ తయును కొనక
కాచి పరులకే విడుచుండుఁ ♦ గడకుఁ జూడ. ౨౦౪

తే॥ ఇడక కుడువక విభవంబు ♦ పడయకుండ
దాఁచి ద్రవ్యంబుఁ గాచుట ♦ తనకుఁగాదు

తృణముచే జేయఁబడిన కృ ♦ త్రిమ నరుండు
పొలము పరులకై కాచుటఁ ♦ బోలు నుమ్ము. ౨౦౬

గీ. ఆ శ .

తే॥ ఆన యెవనికి దాసియై ♦ యడఁగియుండు
వాని కెల్లరు దానులు ♦ వసుధలోన
ఆన కెవ్వఁడు దానుడై ♦ యడఁగియుండు
వాఁడు దానుఁ డెల్లర కగు ♦ వాస్తవముగ. ౨౦౭

తే॥ వెండ్రుకలు తెల్లనయి రాలె ♦ వీడె బండ్లు
కనులు కనరావు తడఁబాటు ♦ గాంచె గాళ్లు
ఇప్పుడో యెప్పుడో యొడ ♦ లెడయు నునుఱు
తృష్ణయను సాధ్వి నను వీడ ♦ కిపుడు నుండె. ౨౦౮

తే॥ తరుణిమంబును మ్రింగ వా ♦ ర్థకము గలదు
సౌఖ్యమును మ్రింగ వ్యాధులు ♦ చాలఁగలవు
జీవితము మ్రింగ మృత్యువు ♦ చెంతఁగలదు
తృప్తికను మ్రింగ నొకటియుఁ ♦ బృథివిలేదు. ౨౦౯

తే॥ అఖిల దోషంబులకు మూల ♦ మగును తృష్ణ
అఖిల సుగుణంబులకు మూల ♦ మగు నిరాశ
అఖిల మోదంబులకు మూల ♦ మగును విద్య
అఖిల దుఃఖంబులకు మూల ♦ మగు నవిద్య. ౨౧౦

గీత సేవా శృతి .

తే॥ తన తలంపులు మదిలోనె ♦ దాచవలయు
పరుల చిత్తంబు హర్షిల్ల ♦ జరుగవలయు
ఇతరులకు శరీరము విక్ర ♦ యించుకొన్న
సేవకునకు సుఖంబేడ ? ♦ చిత్తమేడ ? ౨౧౧

తే॥ ఎన్న సమములు సేవా శ్వ ♦ వృత్తులనుచుఁ
బలుకుదురు కొంద టయ్యది ♦ పాటిగాదు
జగతి స్వచ్ఛందచారియా ♦ శ్వాసమేడ ?
పరుల కొడలమ్ముకొనిన సే ♦ వకుఁ డదేడ ? ౨౧౨

తే॥ కోరి సేవకై యొడలమ్ము ♦ కొనెడివాఁడు
మాన సౌఖ్యముల్ మొదలంట ♦ మానవలయు
వేనికొఱకు ధనంబును ♦ తాను గోరు
నవియ క్షీణించుచున్నవి ♦ యతనికెన్న ౨౧౩

గీత సార్థ క ము .

తే॥ యోగ్యత యెఱింగి కొలువులో ♦ నుంచుకొనుట
వాడి పాడగు చేనిలో ♦ వాన పడుట
ఆకటం గుందువానికి ♦ నన్న మిడుట
పేద కీవి సార్థకములు ♦ పృథివియందు. ౨౧౪

తే॥ అదనునం బెట్టుపైరు వ ♦ యన్యునందు
గలుగు పుత్రుఁడు పిననాఁడు ♦ కఱచు విద్య

నుజనునకుఁ జేయు మేలును ♦ నుజనమైత్రి
సమయమునకు నుపకరించు ♦ జనున కిలను,

అంగ

తే॥ ఉత్తముఁడు గల గ్రామంబు ♦ నుత్తమ సతి
గలుగు పురుషుండు విద్యచే ♦ నలరు బుద్ధి
సత్యవంతఁడౌ వాక్కును ♦ జడతలేని
నడవడియుఁ బ్రకాశించును ♦ పుడమియందు.

అంగ

గో ని ర ర్థ క ము .

తే॥ వనధియందున దండిగా ♦ వానపడుట
ఆకలియె లేనివానికి ♦ నన్నమిడుట
ధనికి దానంబు సేయుట ♦ ధరణియందు
నిష్ప్రయోజనములు నుమ్ము ♦ నియత చరిత!

అంగ

తే॥ అదను వీడి పెట్టిన పైరు ♦ ముదిమియందు
కలుగు కొడుకు పుస్తకమందు ♦ గలుగు విద్య
దుష్టునకుఁ జేయు మేలును ♦ దుష్టమైత్రి
సమయమున కిలఁ గొఱగావు ♦ జనునకెన్న

అంగ

తే॥ ఇంపులేని కవిత పుత్ర ♦ హీన గృహము
నుత్తముఁడు లేని గ్రామంబు ♦ బత్తి లేని
వేసమును ప్రీతిలేనట్టి ♦ విందు విదై
లేని రూపును వెలయవు ♦ మానితముగ.

అంగ

౬౦ ప్రేమ .

తే॥ పరునుచే వైరిని జయింప ♦ నచ్చుఁగాని
ప్రియముచేబోలె వశము గా ♦ వింపఁగాదు
కత్తిచే వైరమును చంపఁ ♦ గలము కాని
గెలిచి లోఁగొనఁగాదు సం ♦ గీతమువలె. ౨౨౦

తే॥ కత్తిచే జంపి వైరంబు ♦ కడవుపెల్ల
రోగిఁ జంపి తద్రోగంబు ♦ నీఁగినట్లు
ప్రేమచే జంపకయె పగ ♦ వెడలఁదోలి
చెలిమి కొననగు మిత్రమా ♦ తలఁచి చూడు ౨౨౧

౬౧ ఘంటా భ్వని .

మ॥ ప్రభుతోద్యోగులు సజ్జనోపకరణాభావంబుచే శ్రీకృపా
ప్రభవుల్ లోభముచే ననధ్యయనతఁ ♦ బ్రజ్ఞాయుతుల్ నద్వయః
నుభగుల్ తిమ్మరుచుండుటఁ బ్రణవతవిజ్ఞుల్ భక్తిలేమి వృథా
గభువింద్రోయుచునుండిరాయువనియా ♦ గంటల్ ప్రబోధించెడిన్.

౬౨ నవ్వులు .

తే॥ బిలము వెలుపల మార్జారి ♦ బిలములోన
సర్ప మీమధ్యనున్న ♦ మూషకముకరణి
భార్య లిరువురు గలయట్టి ♦ భర్త భువిని
కదలలేక మెదలలేక ♦ కలఁగువాఁడు. ౨౨౩

తే॥ పరుల వ్రాత నొక్కఁడు చదు ♦ వంగలేడు
వాఁడు వ్రాయఁ బరుఁడు చదు ♦ వంగలేడు

ఈ విశేష మన్నిటికంటె ♦ హెచ్చు నితఁడు
తానె వ్రాసి చదువలేఁడు ♦ తానె మరల ౨౨

౬౩ సన్మార్గము .

(కంఠములు)

తగనిది పాపము చేయఁగఁ
దగినది పుణ్యంబు తొల్లి ♦ తాఁజేసినదే
యగు నిపుడు వేఱు గలుగదు
తగ నిదియే సర్వశాస్త్ర ♦ తత్త్వము తండ్రి! ౨౨
తరలెడి వేళను జాతుల
నరయఁగ రెండెయగు ధర్మ ♦ మరసి నడచు నా
నరులే నుజనులు తప్పిన
నరులే దుష్టు లిది తత్త్వ ♦ నయమగు తండ్రి. ౨౨
నిలువని దీ దేహము పలు
సిలుగులకును నెలపు నమ్మి ♦ చెలఁగకు కల లో
పల ధర్మ మాచరింపుము
సిలుగోర్చిన నిజము ముక్తి ♦ చిక్కును తండ్రి. ౨౨
తన పుణ్యపు విధి డాయక
పని యొనరుపఁ గాదు గ్రుడ్డి ♦ ఫలమునకై క
ఱ్ఱను వినరు చందమగు విధి
యనుకూలంబైన వేళ ♦ నగునది తండ్రి. ౨౨

రానివి యలసి పిలిచినను

రానేరవు విసిగి తోల ♦ రానున్నవియుక

పోనేరవు జను లాసను

పూని మదిని చింతసేయఁ ♦ బోలదు తండ్రి. ౨౨౯

తనకున్నదె తనకగు నొ

క్కని విభవము కాంక్షసేయఁ ♦ గలుగదు కలశాం

బునిధిఁ దరించిన దేహికిఁ

గనునది యేమున్న దరసి ♦ కనుమా తండ్రి. ౨౩౦

పలు విధములఁ బరికించిన

పలు రుజులకుఁ బురుగులకును ♦ భవనము దేహం

బిల దీని నెఱిగియే కద

పలుకరు శాశ్వత మటంచుఁ ♦ బ్రాజ్ఞులు తండ్రి.

ధనమున్నకై బహు యత్నము

లొనరుప విధి యొసఁగు కొలఁది ♦ నొసఁగూడును త

ద్ధనమును నిలుకడ లేనిది

మనమున నెదకఁదగు ధర్మ ♦ మార్గము తండ్రి.

• తన్నెంత లేమి నలఁచినఁ

దన్నడిగిన వారి కిచ్చు ♦ ధర్మాత్ముడు; లో

నున్న జల మొసఁగదే నది

యొన్నఁగ వేసంగి నెండ ♦ కెండియుఁ దండ్రి. ౨౩౩

వఁడులకొలఁదిగఁ బొరలుచు

నేడువ రాఁబోరు చచ్చి ♦ యేగిన వారల్

వీడుము మనకు నదేగతి

కూడ నెదియురాదు పెట్టి ♦ కుడువుము తండ్రి. ౨౩౪

కలుగదని పస్తు నోర్వవు

కలిగిన తఱి హెచ్చుతినవు ♦ కడుపా! నీతోఁ

గలిసి మనుట కవ్వంబగుఁ

దెలియవు నా సిలుగు లనుచుఁ ♦ దెలియుము తండ్రి.

తరు వేటి దరిని వెలసిన

నరపాలుం డెఱుఁగు పెను ధ ♦ నంబును చెడు నీ

వరసి మడి దున్ని బ్రదుకుము

పెర వృత్తుల నాశముండు ♦ వినుమా తండ్రి. ౨౩౬

ఎవ్వరు కాఁగలది చెఱుప

నెవ్వరు మృతినొందు వారి ♦ నిల రక్షింపక

నివ్వటిలు కలిమి చెడ నీ

కెవ్విధి భిక్షింప మాన్తు ♦ రెవ్వరు తండ్రి. ౨౩౭

పల్లటవు లాడ నోర్పుచు

నెల్లిదముగ బ్రదికి బిచ్చ ♦ మెత్తుట కంటె

డల్లము మానము గల జని

కల్లాడక చావు మంచి ♦ దరయుము తండ్రి. ౨౩౮

మది దేవార్చన మనుచును
 పదిలంబుగఁ బనులు నేయ ♦ భద్రంబగు ని
 య్యదియే ప్రజ్ఞా ఫలమగుఁ
 దదితరములు విధివశములు ♦ తథ్యము తండ్రి. ౨౩౯
 జలము కలియు మట్టివలనఁ
 గలికి సతీత్వమునఁ గనులు ♦ కారుణ్యముచే
 నిల జనము లీవి వలనం
 జెలఁగుదు రతిగౌరవమున ♦ సిద్ధము తండ్రి. ౨౪౦
 కలుషము లడఁగాఱు నటం
 చలనఁ డిడ కిప్పు డిడుమ ♦ లల్లార్చిన వే
 శల విధి దూఱినఁ గలదే?
 యిల పొంగునె వట్టి పాత్ర ♦ నేర్చినఁ దండ్రి. ౨౪౧
 తలిదండ్రులు తనయులు బం
 ధులు మిత్రులు పెద్దలనుచుఁ ♦ దోడుపడరు లో
 భులు తన్ను వారి కిత్తురు
 తలయిడి కాచినను మేలు ♦ తలఁపరు తండ్రి. ౨౪౨
 కొలుచుట తిరియుట పాలన
 నలుపుట పొగడుటయు జలధి ♦ నంచారము పా
 టలు పాడుట పాపపు టఁ
 కలి తీర్చనె యొడలిఁ గొండు ♦ కట్టా తండ్రి! ౨౪౩

వెలయాలి నమ్మి చేరుట

యిలఁ బొతముఁ గొనుచు నేటి ♦ నీఁదుట ధరణి

బలు లిబ్బి వీడి లేమిడిఁ

గొలుచుటయగు నిహము పరము ♦ గొఱులదు తండ్రి.

ఇల నిర్వంచకులకుఁ గలు

ముల చెలి ధన ధాన్యములను ♦ పొగడిక పేరు

బలమును నీడయు నాయువు

తలఁగని సుఖ మిచ్చుచుండు ♦ తథ్యము తండ్రి. ౨౪౧

పెనుపాట్ల పడి ధనంబును

తినక యిడక భూమిఁ జాఁతి ♦ త్రెల్లినచో నే

మనుజులపాలో యెఱుఁగము

ఘనమగు నపవేక మదియ ♦ కాదే తండ్రి. ౨౪౨

కూటమునఁ బక్షపాతము

పాటించిన వాని యింటఁ ♦ బాములు చేరు

పాటిగ జిల్లెడు పెరుఁగును

నీటుగ మూదేవి వచ్చి ♦ నిలుచును తండ్రి. ౨౪౩

నదిలేని యూరు తిలకము

గదురని భాలమును నేయి ♦ గలియని కుడుపు

మదిరాక్షి లేని హర్షము

నెద నిలువని చదువు నింపు ♦ నీయవు తండ్రి. ౨౪౪

వ్యయ మాయంబున కెక్కువ
 యయిన మతియుఁజెడును మానఁమడుగంటును పైఁ
 బయిదలి చులుకఁగఁ జూచును
 ఎయిది పొరుగు దొంగగాఁగఁ నెంచును తండ్రి. ౨౪౯
 గొద నొవ్వి యడరెనేనియు
 నెద పదిలము కులము చదువు ఁ నీవి తెలివి యొ
 ప్పిదమును యత్నము మానము
 ముదము తపము పదియు విడిచిఁపొవును తండ్రి. ౨౫౦
 ఒకటి తలఁప నొక్కటి యగు
 నొకటి దలఁపకున్న నదియ ఁ యొనఁగూడును వే
 తొకటి దలఁప నొడఁగూడదు
 సకలము నీశ్వరుని చెయిది ఁ సత్యము తండ్రి.
 ఉడుచునది నాల్గు మూరలు
 కుడుచునదో పట్టెఁ డెదను ఁ కోరిక లెన్నఁ
 గడువేలు లక్ష కోట్లగుఁ
 గడవంబలెఁ జెడెడు దనుకఁ గష్టమె తండ్రి. ౨౫౧
 ఫలియించు తరులు పక్షులఁ
 బిలుచునె? పశువులును చేఁపి ఁ పిదుకఁగ నీవే?
 వలచినది దాఁప కీయఁగ
 వలయు జనుల కదియ యొదవు ఁ పద్ధతి తండ్రి.

తొలిబామునఁ దా నొనరుచు

ఫలమే విధి కుడుపుచుండుఁ ♦ బరు నిండింపన్

ఫలమేమి ? యూరి వారలు

తలకొని విధిఁ దఱుమఁగలరె ? ♦ తప్పదు తండ్రి.

అందము కవితకు ఛందము

అందము కులమునకు నడత ♦ వ్యాధియె మేల

నందము పాతెడి జెట్టికి

నంద మసతిఁ గొనుటకంటె ♦ నంటమి తండ్రి .

నదిసేయు మిట్ట మడువుల

పదురున ధన మడరుఁ బోవు ♦ పదిలమ్ముగ నుం

డదు గాన నన్నపానము

లొదవింపుము తోడు ధర్మ ♦ మొక్కటె తండ్రి.

కరిఁ దగులు శరము నూదిని

చొరదు పరుసు మృదుత నడఁవఁ ♦ జొప్పడదు మహా

పరువ శిలలో ఖనిత్రము

చొరదు మెతువు వేరు చీల్చి ♦ చొచ్చును తండ్రి.

కలిమిగల యజ్ఞ నేనియు

నిల జను లెదురేగి ఘనత ♦ యిత్తురు ధనమే

తొలఁగిన సతి ప్రేమింపదు

చెలఁగదు తల్లియును పలుకుఁచెల్లదు తండ్రి. ౨౫౮

ననుపక కాచెడు తరువులు

ననుపక పనిచేయు చతురు ♦ లవనిఁ గలరు చ

ల్లిన వెద ఫల మీయని యను

వున వెకలికిఁ దెలుపఁ దెలివి♦పొదలదు తండ్రి. ౨౫౯

కదలియు శుక్తియు వెదురును

పొదలక చెడువేళ ఫలము ♦ పొందినక్రియ సం

పదయును చదువును తెలివియుఁ

జెదరఁగఁ బరసతుల బుద్ధి ♦ చెందును తండ్రి.

విను మన్ని శాస్త్రములయం

దును కర్మఫలంబుఁ ద్రెంచు ♦ త్రోవ యొకటె వా

నిని ఫలము కోరి చేయకుఁ

డనియున్నది మదిని కోర్కు ♦ లడఁపుము తండ్రి.

నేనని తానని కాదని

యానని మంచిదని చెడ్డ ♦ దని భేదంబే

లా? నీవు తాన యగుదువు

పానలె? జమ్మనకుఁ ద్రాడు ♦ పలయునె? తండ్రి.

మూఁడు పదుల యేఁడులలో

మూఁడు మలాదులను విడిచి ♦ మొనసిన నిష్ఠ

జూడక నీలో నాత్మను

పాడు చదువు ముదిమిరూపు♦పదురగు తండ్రి. ౨౬౩

పలువురు పెద్దలు గ్రంథం

బులలో వచియించినట్టి ♦ ముఖ్యాంశంబుల్

కలవన్నియుఁ బరమేశుని

తెలియఁ బలుకు నవియె యనుచుఁ♦దెలియుము తండ్రి.

౬౪ నీ తి మ ం జ రి .

విద్య నేర్పినతఁడె ♦ విమల దైవతము

విద్యకుఁ దొడవగు ♦ విశద వాగ్ధార

కలిమికిఁ దొడవగు ♦ గర్వంబు లేమి

ధనులకుఁ దొడవు బాం ♦ ధవ పోషణంబు

విప్రులకుఁ దొడవు ♦ వేద శీలములు

నృపులకుఁ దొడవగు ♦ నీతి పాలనము

వణిజులకుఁ దొడవు ♦ వర ధనార్జనము

కృషికులకుఁ దొడవు ♦ కృషిచేసి తినుట

ప్రగడలకుఁ దొడవు ♦ ప్రభు మేలు కూర్పు

వీరులకుఁ దొడవు ♦ వెఱవని పటిమ

తిండికిఁ దొడ వతి ♦ థికిఁబెట్టి తినుట

మగువలకుఁ దొడవు ♦ మాన రక్షణము

ఇల్లాలికిం దొడ ♦ విలుతేని సేవ

వెలియాలికిఁ దొడవు ♦ వెలయు పై తఱుకు

విజ్ఞానికిఁ దొడవు ♦ విద్యచే వినతి

నిఱువేదకుఁ దొడవు ♦ నెఱి దప్ప కునికి

పెద్ద వారెల్లరు ♦ పెద్దలు కారు
 పిన్నవారెల్లరు ♦ పిన్నలు కారు
 కొడుకు లెల్లరు మంచి ♦ కొడుకులుగారు
 బంధువు లెల్లరు ♦ బంధులు గారు
 పెండ్లాడు వారెల్ల ♦ పెండ్లాలు గారు
 తక్కువతనమును ♦ తన చేతఫలమే
 తనరు గౌరవమును ♦ తన చేతఫలమే
 జనుడు తిరిసి యేని ♦ చదువుట లెస్స
 చదివిన వానికే ♦ సకల సత్కృతులు
 ప్రభులును చదివిన ♦ వాని మన్నింతు
 అటగొట విద్య య ♦ నర్థ దాయకము
 ధరణి పిల్లికి లేదు ♦ తపమును దయయు
 దంతికి నుండవు ♦ దాన ధర్మములు
 కొండెగానికి లేదు ♦ కూరిమి చెలిమి
 నుజ్జానులకు లేదు ♦ సుఖ దుఃఖ చయము
 అజ్ఞానికిం గల్గి ♦ దలుకును లజ్జ
 చెడినవారికి లేరు ♦ చెలు బాంధవులు
 కలిమి పేదటిమి ని ♦ ల్కడ నుండలేవు
 తిరిప మెత్తుటయును ♦ తెఱఁగె బీదలకు
 తిరియువారి కిడుట ♦ తెఱఁగె దాతలకు
 నింద వచ్చు పనులు ♦ నీఁగుట లెస్స

వేదంబు నేరని ♦ విప్రుండు పొల్లు
 కులము మేల్చి చెఱుచు ♦ కుజనుండు పొల్లు
 వీలుండి చదువని ♦ వీఁజిడి పొల్లు
 అనువుండి కృషి చేయ ♦ నట్టిండు పొల్లు
 వ్యర్థ వ్యయము చేయు ♦ బాలుండు పొల్లు
 పనిలేక వదరెడి ♦ వదరయు పొల్లు
 లోభి జనుండు పొ ♦ ల్లులలోన పొల్లు
 ఉపకార మొనరించు ♦ టొగి పుణ్యమునకు
 అపకార మొనరించు ♦ టగు పాపమునకు
 నస్కీర్తి యొకయేట ♦ సాధింప రాదు
 అపకీర్తి కనుమూయు ♦ సంతలో వచ్చు
 అన్ని కష్టంబుల ♦ కాస మూలంబు
 గర్వంబు కలవాడు ♦ కడతేఱలేడు
 కోపంబుచే నను ♦ కూలతల్ చెడును
 అన్ని బాధలఁ గూర్చు ♦ నయ్య యసూయ
 గురుల మాట వినని ♦ క్రూరుండు చెడును
 పతిమాట వినని య ♦ ప్పడఁతియుఁ జెడును
 సోమరి మోమున ♦ సొంపు గన్నడదు
 అవివేకి మొగమున ♦ నడరదు తేట
 త్రోవనే నడవుము ♦ త్రోవనే మరలు
 పెద్ద లేగునదియ ♦ వెరవగు త్రోవ.

శ్రీరస్తు.

నీ తి గు చ్చ ము .

మలి సగము.

(అన్యోపదేశములు)

నిజముగా నెల్లవారికి ♦ నీతి ప్రీతి
అందును ఛలోక్తు లన్నచో ♦ నధిక ముదము
చాటుపెట్టి పల్కుట యన్నఁ ♦ జాల సొంపు
నింపు నింపు ననుభవంపుఁ ♦ బెంపు పెంపు.

పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి.

క ర్త .

విశ్లేషి .

అన్యూపదేశమనఁగా వేటొకదానిని చాటుపెట్టి పలుకుట, కావున వీనికి సాధారణార్థ మొక్కటియు ముఖ్యార్థము వేటొక్కటియు నై యుండును.

విషయసూచిక.

౧ నూత్యండు	౨౬ గాడిద	౧౧ ఉలిగడ
౨ చంద్రుడు	౨౭ బసవండు	౧౨ నడు
౩ మేఘము	౨౮ పంది	౧౩ సార
౪ వాయువు	౨౯ కుక్క	౧౪ పెదురు
౫ సముద్రుడు	౩౦ కప్ప	౧౫ కమలము
౬ రత్నము	౩౧ పాము	౧౬ జలము
౭ శంఖము	౩౨ శేషండు	౧౭ బంగారము
౮ కూపము	౩౩ చేప	౧౮ ముత్యము
౯ గరుడుడు	౩౪ వృక్షము	౧౯ తగరము
౧౦ హంసము	౩౫ చందనము	౨౦ పంజరలావుకము
౧౧ భ్రమరము	౩౬ కల్పకము	౨౧ వ్యాధుడు
౧౨ కోకిల	౩౭ మాలతి	౨౨ కమారి
౧౩ చాతకము	౩౮ సంపెగ	౨౩ దీపము
౧౪ నెమలి	౩౯ అశోకము	౨౪ కడప
౧౫ చక్రవాకము	౪౦ మామిడి	౨౫ స్వర్ణకాదుడు
౧౬ చిలుక	౪౧ వేము	౨౬ కుండలము
౧౭ కాకి	౪౨ చెఱకు	౨౭ నటకుడు
౧౮ పిల్లి	౪౩ ఉమ్మెత్త	౨౮ త్రాసు
౧౯ బకము	౪౪ ద్రాక్ష	౨౯ గోపుర కలశము
౨౦ గూబ	౪౫ బూరుగ	౩౦ పాలు
౨౧ మిడుగులుబురువు	౪౬ తుమ్మ	౩౧ బడిక దండము
౨౨ సింహము	౪౭ మోదుగు	౩౨ కాలకూటము
౨౩ వీనుగు	౪౮ తపసి	౩౩ కడప
౨౪ జింక	౪౯ ప్రత్తి	౩౪ రోకలి
౨౫ ఒంటె	౫౦ కంటకారిక	

శ్రీరస్తు.

నీతిగుచ్ఛము.

౧ నూ ర్యుఁ డు .

తే॥ ఎంతదాఁకఁ జంద్రుఁడు వుట్టఁ ♦ డంతదాఁక
మిడుగుఱుం బుర్వులును మిన్కు ♦ మిన్కు మనును
వేవెలుంగు పొడమినంత ♦ విధుఁడు లేఁడు
మున్నె ఖిద్యోతముల కాంతి ♦ ముచ్చ ముడుఁగు. ౧

తే॥ ఎవని పాదంబు లొప్పు భూ ♦ భృచ్చిరముల
నా జగచ్చక్షువును రాహు ♦ వలమిఁకొనఁగ
నిరులు లేచును మిడుఁగుఱుఁ ♦ బురువు లేచు
లలిని చుక్కలు వెల్లు గూ ♦ బలును మూల్లు. ౨

౨ చంద్రుఁ డు .

తే॥ క్షీణతను చెంద దగ్గఱఁ ♦ జేరుచుండు
పూర్ణతను చెంద దూరంబు ♦ పోవుచుండు
మిత్రుతోడ దోషాకరు ♦ మైత్రియిద్ది
మలిన హృదయున కది తగు ♦ మార్గమెకద ! ౩

తే॥ ఎక్కువగఁ జుక్కలున్నచో ♦ నేమి మింట ?
 సంద్ర ముప్పొంగునే? యిరుల్ ♦ సమయఁగలవె ?
 చల్లఁదనముండునె? చకోర ♦ ముల్లసిలునె ?
 అమృతకాంతి గలదె? చంద్రుఁ ♦ డవతరిలక. ౪

3 మే ఘ ము .

తే॥ నదులయందు చెఱువులందు ♦ హృదములందు
 త్రావుచుండు జలము నదా ♦ జీవకోటి
 చాతకం బట్లు పోవదు ♦ జగతియందు
 నిన్ను దక్క వేడ దొరుని ♦ నీరదంబ ౫

తే॥ శ్రమముతోడ జలముగొని ♦ జలధినుండి
 కల్ప వృక్షంబు లున్నట్టి ♦ కడకుఁ బోక
 కురియుచుండువు కడఁక నూ ♦ వరములందు
 నీ తలం పది యేమొకో? ♦ నీరదంబ ! ౬

తే॥ ఉఱుముదువుగాక నుడిగాలిఁ ♦ బఱుతుగాక
 మొత్తుదువుగాక వడగండ్ల ♦ నెత్తిమీఁద
 నీజలంబుచే జీవించు ♦ నీడజమును
 నీవ వీడఁగాఁ దగునె? యో ♦ నీరదంబ ! ౭

తే॥ కురియు మేఘంబు నల్లనై ♦ వఱలుచుండు
 నద్ది దోనంబనుచు జను ♦ లనఁగఁబోరు

మొనసి వెన్నెల కాలపు ♦ మొగులు తెల్ల
నై ప్రకాశింప లాభ మే ♦ మందు గలదు? ౮

తే॥ శరదమా! యెల్లయెడ నీవు ♦ కురియుచుండ
చిగురు లెత్తుచున్నవి యన్ని ♦ చెట్లు కాని
జిల్లెడులమైన మాకు ముక్ ♦ జెలఁగుచున్న
యాకులును గూడ నూడెఁగా! యరయుమీవ. ౯

౪ వా యు వు .

తే॥ ఓయి చండ సమీరణ! ♦ యుడుగవయ్య
యెంత ఘోర కార్యంబిది ♦ యెఱుఁగవైతి
చాతకము నోటఁ బడనున్న ♦ జల కణముల
నెగురఁగొట్టితి వక్కటా! ♦ హింసకాదె?

౫ స మ ద్రు ఁ డు .

తే॥ అడుగునకుఁ ద్రోయుచుందు వ ♦ నర్థమణుల
నెత్తిపైనుంచి తృణము మ ♦ న్నించుచుందు
విద్ది నీకు దోనంబు గా ♦ దే? నముద్ర!
మణి మణియె యెట్లనైనను ♦ తృణము తృణమే. ౧౧

తే॥ నావికులు నీపయిం బయ ♦ నంబు సేయ
గట్టుపై బావినీటితోఁ ♦ గడవ నించి

కొంచుఁబోదురు దగదీర్చి ♦ కొనఁగ నెంచి
సిగ్గుగాదె? నముద్రుఁడా! ♦ చెప్పికొనఁగ. ౧౨

తే॥ రాలు మణులు ముత్తైంబుల ♦ రాశి యిసుక
పగడములు నాచు జలములు ♦ పాలు దరిని
పెట్టుఁజెట్లు కూతురు లక్ష్మి ♦ పేరు రత్న
నిలయమేకాని త్రావఁగా ♦ నీరు లేదు. ౧౩

చ॥ అమృతముచే సురాళియు ము♦రారి రమామణిచేత మేరచే
త మహియు శంకరుండును సు♦ధాకరుచే హరి కల్పకంబుచే
హిమగిరి పుత్రుఁడున్ శరణఁబుచ్చుటచే బరితృప్తులయ్యు నొ
క్కమహితుఁడేనియంబుధి న♦గస్త్యుఁడుత్రావఁగనడ్డువోయెనే?

౬ రత్నము.

క॥ అరయకయొ ప్రేమచేతనొ
నరపతి యొక గాజుతాతి ♦ నయముగఁ దలపై
ధరియించినంత మాత్రన
యరుదగు వెలగలుగు రత్న ♦ మగునే తలఁపన్. ౧౪

తే॥ సోమకాంత మణింబోలె ♦ నూర్యకాంత
మణియు స్వచ్ఛమైనదె యని ♦ గణనకెక్కెఁ
గాని తద్గుణంబులలోనఁ ♦ గలదు వాసి
అమృత మొక్కటి వేఱొక్కఁ ♦ డగ్గి గురియు. ౧౫

తే॥ సంద్రమునఁ బుట్టు రత్నరా ♦ జంబులైనఁ
దత్పరీక్షకుల్ లేకున్నఁ ♦ దఱుఁగు విలువ
గొల్లవానికి దొరకిన ♦ గొప్ప కెంపు
మూఁడు కానుల కిచ్చును ♦ ముదముతోడ. ౧౭

౭ శంఖము.

తే॥ కఠినతయుఁ గీట గృహత వ ♦ క్రతయు శూన్య
మయ్యు క్షీరాంబు నంభవ ♦ మైనయంత
నేమి గొప్ప గుణంబుచే ♦ నిందిరేశుఁ
డిట్లు చేపట్టె శంఖమా! ♦ యెఱుఁగరాదు. ౧౮

క॥ జలనిధి జనియించితీ ని
ర్మలినము దేహంబు మఱి ర ♦ మాపతి కరమం
దలరుదువు కాని యొకరును
కల కుటిలత మాన్పరైరి ♦ గా? శంఖంబా! ౧౯

తే॥ తండ్రి రత్నాకరుండు సో ♦ దరియొ లక్ష్మి
శంఖమా! యింట నింట బి ♦ చ్చంబుకొఱకు
రోదనము నేయుచుండు మొ ♦ ట్టోయటంచు
పెట్టి పుట్టని వారికి ♦ పుట్టదు గద! ౨౦

౮ కూపము.

తే॥ అల్ప తోయంబయైన వ్య ♦ యంబు హెచ్చు
దరియు గుణయుత రిక్తపా ♦ త్రములు మరలఁ

బూర్ణతం బొందుచుండు నికా ♦ బొందినంత
నీవు కూపమా ? భువిఁ జిరం ♦ జీవి వగుమ ! ౨౧

తే॥ జీవనాగారకూపమా ! ♦ జీవనంబు
జనుల కవ్వారిగాఁగ లే ♦ దనక ప్రీతి
నొసఁగఁ దలఁచితివేని నీ ♦ యొద్ద నుంచు
కొనుము గుణయుత పాత్ర మొకొండు దరిసి. ౨౨

తే॥ సగుణ సత్పాత్రములు నీదు ♦ సరసఁ జేరి
వినతిమై నిన్ను కాంచు జీ ♦ వనము కొఱకు
రూపమున నల్పుడవ యైనఁ ♦ గూపముఖ్య!
దాతవగుటచే దొడ్డగాఁ♦దలఁచు వారు, ౨౩

తే॥ జీవనంబుకై నిను చేర ♦ నీవు కూప
ముఖ్య ! బహుగుణ గరిమ గ ♦ మృండవైన
నిట్లు పాత్రానుగుణముగా ♦ నిచ్చుచుందు
వతి వివేకిపి నీకు జ ♦ యంబు లగుత ! ౨౪

తే॥ చాల నల్పుండ నని యిట్లు ♦ జాలి చెంద
వలదు మది నెప్పుడును కూప ♦ వర్య ! ధన్య
తముడ వత్సంత సరస హృ ♦ దయుడ వగుచుఁ
బరగుణ గ్రహణీయతఁ ♦ బరఁగు కతన. ౨౫

౯ గ రు దు ర దు.

తే॥ పాము పామని జనులెల్ల ♦ భ్రాంతు లగుచు
మదిని భీతి చెందినను చెం ♦ దుదురుగాక
పక్షి రాజు భక్షించెడు ♦ వానియందు
మృదు మృణాలంబ యగుఁజూపి ♦ యదియుఁజూడ.

౧౦ హంసము.

తే॥ ఎల్లయెడలఁ దామరలచే ♦ నెనక మెనఁగు
కొలఁకులున్నవి యెన్నియో ♦ కువలయుమునఁ
గాని హంసరాజమునకు ♦ మానసమునఁ
గాక మానసమున నింపు ♦ గలదె నిలువ? ౨౭

ఆ॥ కొంగ యంచ రెండు ♦ రంగున భేదంబు
లేకయుండుఁ గాని ♦ లోకమందు
పాలు నీరు వేటు ♦ పఱచు గుణాన హం
సంబు హంసమే బ ♦ కంబు బకమె. ౨౮

తే॥ అమల గంగా తరంగంబు ♦ లందు తూఁగి
కనక పంకజ రజ మధ్య ♦ మునను పెరిగి
వెలయు రాజహంసం బిష్ట ♦ విధివశమునఁ
గంటె నాఁచు రొంపి జలంబుఁ ♦ గాంక్షఁజేరె. ౨౯

తే॥ అంచ సంజఁ బథిశ్రమ ♦ మపనయింప
కాక బకముల కడఁజేరఁ ♦ గా హసించి

మూఁగ యని యవ్వి టెక్కలఁ ♦ బొడిచి యీడ్చె
నవమతికి హేతువగును నీ ♦ చాశ్రయంబు. 30

౧౧ భ మ ర మ .

తే॥ రాత్రి కడచును వేకువ ♦ రాకపోదు
భానుఁ దుదయించు వికసించుఁ ♦ బంకజములు
అనుచుఁ జింతింపఁ గోశ గ ♦ తాళి యకట!
తూఁటితోఁ దామరను కరి ♦ త్రుంచివైచె. 3౧

తే॥ చిత్రపద్మంబు నళి కాంచి ♦ చిత్ర మనుచు
వ్రాలి గందము తేనె మా ♦ ర్దవము లేమిఁ
గాంచి తలయూఁచి యిది యేటి ♦ దంచు శిరము
వంచి సిగ్గుచే నెచటికో ♦ వదలిపోయె. 3౨

తే॥ కరి కపోల మదంబునఁ ♦ బెరిగి విరియు
నంబుజ రజంబుచే వాసి ♦ తాంగమైన
భృంగ మిప్పుడు కాలంబు ♦ వెడలఁబుచ్చు
వేఁప జిల్లేడు పూలందు ♦ విధి వశమున. 33

౧౨ కో కి ల .

తే॥ ఓయి కోకిల! మానంబు ♦ నుడిగి సుంత
పంచమశ్రుతి నొకపాట ♦ పాడు మిచట
నట్లు కాకున్న నిన్నెవ్వ ♦ రరయువారు
మాల కాకులు నిండిన ♦ మావియందు 3౪

తే॥ కాక వృక ఘూక ఒక భేక ♦ గణములార !
 వినతితోడ మిమ్మొకమాట ♦ వేడికొందుఁ
 గలకలము మాని నెమ్మది ♦ గనుఁడు నుంత
 ఇంపగు రవమ్ము పికము కా ♦ వింపఁదొడఁగె 31

తే॥ కాకి నలుపు మఱియుఁ ♦ గోకిలయును నల్పు
 వన్నెయందు భేద ♦ మెన్నలేదు
 భూమి జనుల కింను ♦ నామని యేతేర
 కాకి కాకియే పి ♦ కంబు పికమె. 32

తే॥ సకల జన రంజకంబు వ ♦ సంత రజని
 నింపుగాఁ గోకిలాలాప ♦ మెనయకుండు
 సంతదాఁ కాలపించుఁగా ♦ కన్నియెడలఁ
 గాక కుక్కుటములు ఒక ♦ భేకములును 33

తే॥ చెవిటి వారలు నిండిన ♦ భువన మిద్ది
 మృదు మధుర కూజితంబుచే ♦ మేలులేదు
 త్వత్కలా దరిద్రులు వీరు ♦ పరభృతంబ!
 వన్నెచేఁ గాకి యనియె ని ♦ న్నెన్నవారు. 34

తే॥ ఓయి కోకిలా ! నీపాట ♦ యుడుగు మింక
 వానకారిది తడియయ్యె ♦ వసుధ యెల్ల
 కడిమి మోసులు పుట్టి భే ♦ కంబు లిపుడు
 వత్త లగుచుండ నిను విను ♦ వార లెవరు? 35

తే॥ కోకిలా ! పాట లింకజాలు ♦ మ్రాకుమీదఁ
 గూరుచుండుము వినువారు ♦ గూడ లేరు
 కాకిమూకలు కటువుగాఁ ♦ గలకలంబు
 సేయు నిప్పు డామని గాదు ♦ శిశిరఋతువు. ౪౦

తే॥ కోకిలా ! యరణ్యం బిది ♦ ఘోరతరము
 కాకి మూకలు గూండ్లకు ♦ వీకకజేరి
 ఘోషణము సేయుచున్నవి ♦ గూబ లదర
 నీదు పంచమారావంబు ♦ నిలుపఁదగును. ౪౧

౧౩ చాతకము .

తే॥ చాతకం బొక్కటే మాని ♦ జగతియందు
 వెలయుఁ జాలకాలంబు జీ ♦ వించుఁగాత !
 వేడఁబోయిన నింద్రునే ♦ వేడఁబోవు
 నొండె దప్పిచే మరణంబు ♦ నొందునొండె. ౪౨

తే॥ ప్రాణముల భరియించె న ♦ వశ్య కార
 ణంబుచే జగంబునఁ జాత ♦ కంబు నిజము
 ప్రార్థనా భంగ భీతిచే ♦ బ్రాణమైన
 విడుచుఁగాని శక్రుని దక్క ♦ వేడబోదు. ౪౩

తే॥ మొలచె గింజలు తీవియల్ ♦ మోసులెత్తెఁ
 జెట్లు చిగిరించె జనము హా ♦ ర్షించె గురియఁ

బడదు తననోట నొకటేని ♦ వానచినుకు
పాతకం బేమి చేసెనో ♦ చాతకంబు

౪౪

తే॥ కలవు మొగులులు దగయార్చు ♦ కడఁక గలవి
వానకోయిలా! శ్రమనొంద ♦ వలదు తాళు
మిద్ది శారదాబ్దము నీళ్లు ♦ లిందులేవు
ఉఱుము నూరక యొక బిందు ♦ పుర్వీబడదు.

౪౫

తే॥ వానకోయిలా! వినుమొక్క ♦ పలుకు వినుతు
పెక్కు మొగులులు కలవు వి ♦ స్వీధియందు
గొన్ని యూరక గర్జించు ♦ గొన్ని కురియు
గనిన వానినెల్లను వేడఁ ♦ గడఁగ కయ్య.

౪౬

తే॥ ఇతర పక్షులు దగగొన్న ♦ నెచటనేని
నదుల చెఱువుల నీరాను ♦ నర్మిలిమెయి
కడకు వానకోయిల శుష్క ♦ కంఠమైన
నొరుని వేడదు కోరదు ♦ దరియబోదు

౧౪ న మ లి .

తే॥ ఓయి మేఘుడా! వినుము నా ♦ యొక్కపలుకు
వానకోయిలవోలె జీ ♦ వనము గోర
నీవు సర్వజనామోద ♦ నినద మింత
నెమ్మిజేయ ముదమునొందు ♦ నెమ్మి నేను.

౪౭

౧౫ చక్రవాకము.

తే॥ అజ్ఞమిత్రుండు దినకరుఁ ♦ డస్తమించె
చక్రవాకమా! ధైర్యంబు ♦ సడలనీకు
వశమె విధిని దాటంగ ♦ నెవ్వరికినేని
ధీరులే యాపదలు దాటు ♦ వారు నిజము. ౪౯

౧౬ చిలుక.

తే॥ నకల పక్షులు స్వచ్ఛంద ♦ చారు లగుచుఁ
దిరుగుచుండఁగ నక్కటా! ♦ ధరణియందు
శుకము పంజరమునఁ జిక్కి ♦ న్రుక్కుచుంట
కమ్ర చాతుర్య మృదుల వా ♦ క్షలము నిజము. ౫౦

తే॥ శుకమ! చిరకాల మిట్లు కిం ♦ శుకముఁ గాంచి
ఫలము భుజియింత మనుకోర్కీ ♦ వలదు వలదు
బయటి డాలును నమ్మి నీ ♦ వలెనె యిచట
మోనపోయిరి పెక్కండు ♦ మున్ను నిజము. ౫౧

తే॥ జీర్ణ పంజరమిది తల్పు ♦ చెడియె జలుక!
తుంటపిల్లులు తిరుగాడు ♦ చింట నుండె
వదనమును మూయు మింకను ♦ వదరఁబోకు
పామరులకు నీపల్కులు ♦ ప్రమద మిడవు ౫౨

చ॥ అనుచిత వాక్కలా రసికులక్కట! యిక్కడి పల్లెవాండ్లు చే
తను కడుమోటువిండ్లుగొని ♦ తక్కు కయ్యెటుటయే ప్రియంబుగాఁ

గొని మనువారు కీరమ ! యఃకుంతిత కమ్ర రవంబు సేయఁగాఁ
జనదిఁక మానమే తగినఁచందము దగ్గఱిమాన డాఁగుమా.

తే॥ చిలుకకున్న సురూప సు ♦ శీలతలును
వదరుటలు సుభాషితములు ♦ వఱదఁబోవు
నింత చప్పుడు గాకుండ ♦ నేగుదెంచి
యెదుటఁ బ్రత్యక్షమై పిల్లి ♦ యెనసినంత. ౫౪

౨౭ కా కి .

తే॥ కోకిలల గుంపుతోఁ గూడి ♦ కాకియున్న
నెఱక లొడలు రంగున భేద ♦ మెఱుఁగరామి
నరయు వారెవ్వ రిది కాకి ♦ యని జనములు
కా యనుచుఁ దానుగా నది ♦ కూయకున్న. ౫౫

తే॥ పండ్లు తినుగా కొడలు నల్పు ♦ పరఁగుఁ గాక
మావి గున్నలపై నెట్ట ♦ మనలుఁగాక
గండుఁగోయిల నడవడుర్ ♦ గాంచుఁగాక
కల రుతంబునఁ గాకంబు ♦ కాకమే కద ! ౫౬

క॥ ప్రతి గృహమునఁ బ్రతి తరువునఁ
ప్రతి తీరంబునను కాకి ♦ పఱచు చఱచుచున్
మఱి దృష్టి చెంద దంచయొ
ప్రతుకుచు నబ్జంబులందె ♦ బ్రాంతిగఁ దనియున్.

మ॥ కలదే పింఛము కేకికట్లు? గొరవంకంబోలె మాటాడుదే?
చిలుకంబోలె బరింపఁగాఁగలవె? హంకంబోలె నర్తింతువే?
కలనాదంబు పికంబుఁబోలె వినుతే? కాంక్షింప నీకెవ్విధి
గలుగుక బంగరు పంజరస్థితి వృథాకాకా యనం గాకమా!

తే॥ కాంచన మయమ్ముగాఁ జేసి ♦ గాత్రమెల్ల
మానికంబు ముక్కునకు న ♦ మర్చి యొకొక
యీకకు మణుల్ చెక్కిన ♦ యేని భువిని
కాకి కాకియే హంసంబు ♦ గాదు నిజము. ౫౯

౧౮ పిల్లి.

తే॥ మద మదేల బిడాలమా! ♦ మనుజు పతుల
మణిమ యాంతఃపురంబుల ♦ మసలినంత
నీకు లేదది పట్టాభి ♦ మేకవేళ
నుండు బయటి గజమునకే ♦ మండనములు. ౬౦

తే॥ పంజరమ్మున నింపుగాఁ ♦ బాడుచున్న
చిలుకఁగాంచి మార్జాలమా! ♦ చిట్టు మనెదె?
నీయొడలిఁ జేల్చు కోటల ♦ నెగడుచుండు
శునక మెదుట నీశక్తిని ♦ చూపరాదె? ౬౧

తే॥ చిలుకకై వడిఁ బాడఁగాఁ ♦ గలవె నీవు?
వ్యాఘ్రకింబలె బలము వీ ♦ ర్యమ్ముఁ గలదె?

నక్కవలె సమయస్ఫూర్తి ♦ నడవఁగలవె ?
సిగ్గులేనిది నీవృత్తి ♦ చీలి ! యరయ.

౩౨

౧౯ బ క ము .

తే॥ పికమువోలె సుస్వరము భా ♦ వింపలేదు
హంసముంబోలె గతిని లా ♦ స్యంబులేదు
నెమలికింబలె బర్హంబు ♦ నెగడలేదు
కాని గుణమొండు బకమందు ♦ గలదు వ్రతము. ౩౩

తే॥ మెడయు ముక్కును తెక్కలు ♦ నొడలు సుంత
కదల దొంటికాలను నిల్పుఁ ♦ గలదు ముద్ర
యోగివోలె నిష్ఠను తాల్చి ♦ యుండు నైన
గండె గనఁబడుదాఁక బ ♦ కవ్రతంబు. ౩౪

తే॥ రెండు పక్షముల్ తెల్పవా ♦ రిత గమనము
స్థాణు శిరమి వాసము సదా ♦ మీన భుక్తి
కొంగ చంద్రు గుణంబులఁ ♦ గొఱలనేమి ?
గుణము తగుచోట నున్ననే ♦ గురుత గాంచు. ౩౫

౨౦ గూ బ .

తే॥ మిత్రు కరముల విశ్వంబు ♦ మేలుకాంచి
యెల్ల తమతమ పనుల వ ♦ ర్తిల్లుచుండఁ
గనులు తెఱవకుండును గ్రుడ్డి ♦ కరణి గూబ
తన పురాకృత కర్మంబు ♦ ననుభవింప. ౩౬

౨౧ మి డ్దుగుఱుఁ బురువు .

తే॥ ప్రొద్దువోయెను చంద్రుని ♦ మొగులు గప్పె
గగనమందున రిక్కలు ♦ గానరావు
వట్టి చీకటి నీవైన ♦ వజలుమయ్య
మిడుగుఱుంబుర్వ ! మినుమిన్కు ♦ మిన్కు మనుచు.

౨౨ సింహము .

ఆ॥ ఒంటివాడ నాకు ♦ నొరులెవ్వరును లేరు
కృశతఁ జెందినాడఁ ♦ గీడుపడితి
ననెడిచింత నుంత ♦ మననునఁ బుట్టంగఁ
బోదు కేసరికిని ♦ భూమియందు.

౬౮

తే॥ ఒక్క సత్పుత్రుతోఁగూడి ♦ యుత్సహించి
చెందుచుండును సుఖనిద్ర ♦ సింహి యడవి
కొడుకు లొక పదుగుండు తన్ ♦ గూడియుండ
మోత మోయును గాడిద ♦ మూపు విఱుగ.

౬౯

తే॥ పొలము మేయు మెకంబులఁ ♦ బోవఁద్రోల
తృణమయంబగు వెఱబొమ్మ ♦ యేని చాలు
సింహ మాక్రమించిన భూమి ♦ చెలఁగి కావ
గుట్టములు చాల వంతకే ♦ న్గులును గావు

౭౦

తే॥ నడవలేని ముసలిదైన ♦ బడుగె యైనఁ
గుంటిదైనను మఱి కను ♦ గ్రుడ్డిదైనఁ

జాలియుండును మృగరాజు ♦ చంపు ననెడి
ప్రాణభీతి గూర్చంగ గజ ♦ రాజమునకు.

20

తే॥ సింహమున కరణ్యమున సం ♦ స్కృతియులేదు
పట్టముం గట్టరెవరు చే ♦ పట్టె దాన
స్వీయ విక్రమాజ్ఞత శక్తి ♦ చేత వస్య
సత్త్వములపైఁ బ్రభుత్వంబు ♦ సంక్రమింప.

21

శా॥ జింకల్ క్రేళ్ళులు దాఁటెఁ బండులును వ్ర ♦

చ్చెం బల్లముల్ వ్యాఘ్రముల్
పొంకంబార మదించె దూఁకె శశకం ♦

బుల్ కూసె గోమాయువుల్
శంకాలేశములేక చెట్ల విటిచెన్ ♦

సగ్గాడి యేన్లుల్ మృగేం
ద్రాంకం బేమియు లేనియంతనె యర ♦

ణ్యం బొందె నీ దుర్దశన్.

23

ఉ॥ అక్కలచేవచే నెగిరి ♦ తేని గృహంబునఁ గాకి తిన్నచోఁ
దక్కెనె దానిచే ఘనత♦తాతెనె న్యూనతచే మృగేంద్రుఁడున్
మిక్కిలి దంతిఁగూల్చి బలు♦మేలిమితిండి గ్రహించి యంతఁదాఁ
జక్కటి గవ్వలంచు నట♦జాఱంగ వీడును మాక్తికంబులన్.

తే॥ గుహను మృగపతి హాయిగాఁ ♦ గూర్కుదాఁక
సంచరించు మృగాళి స్వ ♦ చ్ఛందవృత్తి

నిదురలేచి కేసరములు ♦ విదిరిచికొని
గర్జనము నేయ బుద్ధులు ♦ కలఁగఁబొలు.

౭౧

౨౩ ఏ నుఁ గు .

తే॥ మదగజము మస్తకంబుపై ♦ మలము విడువ
కాకి కది తన వంశాను ♦ గతమ యగును
దానిచే నేనుఁగున కైన ♦ తక్కువేమి ?
కాకి కాకియె మఱి చూడ ♦ గజము గజమె ?

౭౭

తే॥ ఏన్లు తినినట్టె రాలిన ♦ యెంగిలి గొని
చీమ లొకకోటి జీవించుఁ ♦ జింతలేక
తగ్గు గాదు గజమునకు ♦ దాని వలన
అరయ గొప్ప వారి గుణంబు ♦ లట్టు లుండు.

౭౭

తే॥ ఏన్లు బంధనస్థంబైన ♦ నెసక మెసఁగ
వేయిమందిని భరియించు ♦ వెరవరి యగు
కుక్క స్వచ్ఛందచారియై ♦ కొఱలుచున్న
స్వోదరంబునకే దుఃఖ ♦ మొందుచుండు.

౭౮

తే॥ పిల్లియును కుక్కయును రాజ ♦ వేశ్యమందు
తిరుగుచుండియు నొకయింత ♦ గురుత గనునె?
బయల నేనుఁగు బంధింపఁ ♦ బడినదైన
గౌరవంబున లోటును ♦ గాంచునేమి ?

౭౯

తే॥ పంది గంపెడు కూనలఁ ♦ బడయుఁ ద్వరగ
నవి దరిద్రములై తిండి ♦ కలయుచుండు
ఏనుఁ గరుదుగ నొకపిల్ల ♦ నీనినంత
లీలఁ బ్రభువుచే నద్ది లా ♦ లింపఁబడును. ౮౦

తే॥ కాళ్ళ సంకెలల్ పాశంబు ♦ కంఠమందు
నెత్తిపై సృణిపోటు బం ♦ ధితము మూపు
నరుఁడు పైన కూర్చుండును ♦ మరణయోగ్య
వృత్తి గలిగియు గజమ ! నీ ♦ కేల మదము ? ౮౧

౨౪ జంక .

తే॥ హే కురంగమా ? వదలి పో ♦ యెడ వదేల ?
పొలమునందలి వరి మొల ♦ కలను గాంచి
కసవు విల్లు కసవుతూపు ♦ కసవుచేతఁ
గట్టు వెఱబొమ్మ యగు నిది ♦ కాఁడు నరుఁడు. ౮౩

తే॥ హా ! కురంగి ! తపోవన ♦ మనెడి భ్రాంతిఁ
జేరితివి బోయపల్లెను ♦ చెడుగు గలుగు
నఱకు చీల్చుము తిను త్రావు ♦ కొఱుకు మనుచు
నిచటి చిలుక లేనియు వచి ♦ యించుచుండు. ౮౪

తే॥ పోతరంబునఁ గన్నులు ♦ మూత వడఁగ
హరిణులంగూడి క్రీడించు ♦ హరిణరాజ !

ఇద్ది హరి నఖ భిన్న క ♦ రీంద్ర కుంభ
సార ముక్తామయంబు ♦ విహార సీమ.

౫౫

తే॥ వ్యాధ బాధయు లేదు ద ♦ వాగ్ని లేదు
వలలులేవు వేర్విధమైన ♦ భయము లేదు
అనుచు జింక చంద్రుంజేర ♦ నచటఁగూడ
రాహు దంతవ్రణముచేత ♦ రాయిడి పడె.

౫౬

౫౫ ఒం టె .

తే॥ ఒడలు పెక్కువంకరలకు ♦ నునికి పట్టు
స్వరము చూతమా శ్రవణ సం ♦ జ్వరకరంబు
మొగము గన వికారములకుఁ ♦ బుట్టి నిల్లు
అశుగతి నొంటెకెల్లఁ ద్రో ♦ యంగఁబడియె.

౫౭

౫౬ - గా డి ద .

మ॥ కనరా రాసభ! వస్త్రవాహివయి కుఁగ్రాసంబు భక్షింతువే
ల? నృపాశ్వావసథంబుచేరి సెనగల్ ♦ భక్షింపు సంప్రీతిమై
వెనుతోఁకల్లలవెల్ల వాజులని యాశ్వీయాధికారుల్ తలం
త్రు నృపుండు సరియంచు నెక్కును తటస్థుల్ సత్యమన్య
ప్రజల్. ౫౮

౫౭ బ స ప ఁ దు .

తే॥ బండినీడ్చుచుఁ దిరిగెడి ♦ పనియు లేదు
అలయ మోయుట లేదు సే ♦ ద్యమును లేదు

దేవశవుఁడిండి బసవఁడు ♦ తృప్తిఁ దినుచు
నిద్ర చెందెడిఁ గంటిరే ♦ నీటుగాఁగ

౫౫

ఆ॥ త్రాడు దగులులేక ♦ తలఁచువారును లేక
వీధులందు నడచి ♦ విచ్చలవిడి
పరుల ష్టేత్రములను ♦ పై పయి మేయుచుఁ
దిరుగుచుండు బసవ ♦ ద్రిమ్మరీఁడు.

౯౦

౨౫ వం ది .

తే॥ సర్వ జన మోదకారిణి ♦ స్వర్గ గంగ
విమల జల పూర్ణమై వెల్లి ♦ విరియుచుండ
ముఱికి గుంటను కంపుచే ♦ మురుగు నీరు
ప్రబల తోషఁబు నించు వ ♦ రాహమునకు.

౯౧

౨౬ కు క క .

తే॥ పొసఁగ నీజాతి గుంపుతోఁ ♦ బుల్లెల కడ
జగడమాడు రణప్రియ ! ♦ సారమేయ !
రాజగృహమునఁగల గజ ♦ రాజుఁగాంచి
కడఁక మొఱుగకు మది వృథా ♦ కంఠశోష.

౯౨

తే॥ కేసరంబులు మెడకుఁ ద ♦ గిల్చి సింహ
వీరిపై శ్వానమును నిల్వఁ ♦ బెట్టినంత

మొనసి మత్తేభ కుంభ పా ♦ టన పటిష్ఠ
సింహ గర్జన మది యెట్లు ♦ సేయనేర్చు?

౯౩

30 క ప్ప .

తే॥ ఎన్నో నదుల నీరము వచ్చి ♦ తన్నుచేర
రత్ననిధి సముద్రుండు గ ♦ ర్వంబు గొనఁడు
కాంచి గోష్పాద నీరంబు ♦ కప్ప యటచు
నందఱును నాకు 'కొఱకొఱ' ♦ యని వెగటుగ ౯౪

31 పా మ .

తే॥ కూపమునఁ జేరి భేకముల్ ♦ కుఱకుఱ యని
బెకబెక యటంచుఁ గూయును ♦ వెగటుగాఁగ
కరి కరంబును పోలు నా ♦ కార మొప్పు
త్రాఁచు ప్రత్యక్షమై తమ్ము ♦ దరియుదాఁక. ౯౫

చ॥ శిరమునమానికంబుగుహ ♦ సేవ్యనివాసముత్యాగ మొంటిపై
పొరలు తసంతయా విసతి ♦ బోనము మారుత మొంటినున్ని పై
నరయఁగ వక్రవర్తనము ♦ నంగిట చిల్చును రెండు నాలుకల్
సారిదిని మంచిచేఁ జెడుగు ♦ చొప్పుడు నేమిది వింత సర్పమా!

32 శే షు ఁ దు .

తే॥ ఘణులు గల వనేకములు ప్ర ♦ పంచమందు
భేక భక్షణ తత్పర ♦ వృత్తి దనర

నందు శేషుడొక్కండె కృ ♦ తార్థ తముడు
ధరణి భారంబు మోవంగ ♦ దక్షుడగుట.

౯౭

33 చే ప .

తే॥ లోతు నీటను వసియించు ♦ లోహితంబు
మిడిసిపడక క్రమంబుగా ♦ మెలగుచుండు
స్వల్ప జలమునఁ దిరుగాడు ♦ శఫరి యెంతో
మిడిసి మిడిసి పడుచునుండు ♦ మిడుకుచుండు.

౯౮

3౪ వృక్షము .

తే॥ ఔర వరజస్మములును ధ ♦ న్యములు నైన
చెట్లు సకల జీవుల కుప ♦ జీవనములు
తమ్ము కోరి వచ్చినవారు ♦ తనియు చుందు
రరిగి మరల రూరకయె హ ♦ తాశులగుచు.

౯౯

తే॥ పత్ర వల్కల చ్ఛాయల ♦ ఫల సుపుష్ప
దారు మూల నిర్యాస గం ♦ ధముల భస్మ
తోక్క సంతతిచేఁ గోర్కి ♦ తోడ వచ్చు
జనులఁ దనియించుచుండు వృ ♦క్షములు జగతి.

౧౦౦

తే॥ వదనమునఁ గ్రూర విషమును ♦ వదలుచుండు
నురగములు మూలమును చుట్టి ♦ యుండునేని

తరువు ఫల భార యుతమయి ♦ తనరియున్న
జనములకు దానిచే బ్రయో ♦ జనము గలదె ! ౧౦౧

తే॥ పిడుగు మంచును దావాగ్ని ♦ సుడియుగాలి
నెంతవఱకు సహింతువో ♦ యంతవఱకు
రహి నొనర్పు పరోపకా ♦ రంబు వృక్ష
రాజమా ! నీవు జన్మ సా ♦ ర్థకముగాఁగ. ౧౦౨

తే॥ కొన్ని క్రొంజిగుళ్ళులఁ గొన్ని ♦ కుసుమములను
కొన్ని ఫలముల నీడను ♦ కొన్నియిచ్చుఁ
గాని మండు వేసంగిసి ♦ క్రాఁగుచుండు
తరువుల కొకింత నీరిచ్చు ♦ దాత లేడు. ౧౦౩

ఉ॥ తింటిమి పండ్లు సేద తగఁదీతెను నీచిగురాకు సెజ్జపైఁ
గొంటిమి నిద్ర చల్లనగు ♦ కూప జలంబుల డప్పిదీతె నీ
నంటు ప్రశస్తమయ్యె సుమ♦నః పరితోష మెలర్చె వృక్షమా!
యుంటివి నత్పథిక్ మరల♦నొప్పెడు దర్శన మేగుదెంతుమే!

౩౫ చందనము .

తే॥ విధివశంబునఁ జందన ♦ విటపి యిలను
ఫల కుసుమ వర్జితంబయి ♦ పరఁగె నైన
నిజ శరీరంబు సమయించి ♦ ప్రజల తాప
మపనయించుచు నున్నది ♦ యనుదినంబు. ౧౦౪

తే॥ కలుగుటెన్న సానువులందు ♦ కాష్టజాతి
సంగమా భుజంగములతో ♦ జరగుచుండు
స్వీయ గుణము సుగంధమై ♦ చెలఁగుకతన
చందనమునకు మహిమంబు ♦ చేరె జగతి ౧౦౬

తే॥ కొన్ని రాజపత్నుల కేళిఁ ♦ గొజలుఁగాక
కొన్ని ఫలములచేఁ దృప్తి ♦ గూర్చుఁగాక
చందనమ ! నీవు నీయొడల్ ♦ సమయఁజేసి
పరుల దేహ తాపము దీర్చు ♦ పరమ గుణివి ! ౧౦౭

౩౬ క ల్ప క ము .

తే॥ కోరినపుడు లేదనకయుఁ ♦ గొసరకిచ్చు
కల్పకంబు నదనుదాఁకఁ ♦ గాచెనేని
దానికిని జగతిని గల ♦ తరు వరముల
కే విశేష భేదము గణి ♦ యింప నగును ? ౧౦౮

౩౭ మా ల తి .

తే॥ ననల గుత్తులచేఁ జాల ♦ నమ్రములగు
లతలు పెక్కులు గలుగు ని ♦ లాతలమునఁ
గాని శ్రాంతిఁజెందినయట్టి ♦ గండుఁదేఁటి
శ్రమము మాలతి యొక్కటే ♦ సాగఁదోలు. ౧౦౯

తే॥ హృదయ హరియా హేతువొం ♦ డెదియొ కాఁగ
ప్రేమకు విశేషగుణములు ♦ పెక్కులేల ?

వనము వికసింపఁ బిక కల ♦ ధ్వనియు నింప
నరయు మామని మాలతి ♦ విరియదేల? ౧౧౦

౩౮ సంపేక్ష.

తే॥ చండ్రచెట్ల గుంపున నొక్క ♦ చంపకంబు
మఱుఁగుపడియున్నఁ గనులకు ♦ నెఱుఁగరాక
పూలు పూవ గంధవహుఁడు ♦ పుష్ప గంధ
మెల్లెడలకుఁ గొంపోవుచు ♦ నెఱుకపఱుచు. ౧౧౧

౩౯ అశోకము.

తే॥ నీడనేమి? యడఁగియేమి ♦ నిక్కియేమి?
చిగిరిచియునేమి? మఱి నని ♦ చియును నరియె
డస్సి యాకలిచేఁ జాలఁ ♦ (గుస్సి వచ్చు
జాటసారి కశోకమా! ♦ ఫలము లితై? ౧౧౨

౪౦ మావి.

తే॥ పారిజాతాది పరిమళ ♦ బహుళములగు
తరువు లెల్లెడ నున్నవి ♦ దండిగాఁగ
నైన నొక్క రసాలమే ♦ యవనిలోన
నింపు గూర్చుచున్నది పిక ♦ హృదయమునకు. ౧౧౩

తే॥ మావి మధుర కీర్తిని విని ♦ మచ్చరమున
కంటగించెను పనస ♦ టెంకాయలోన

తాతె జలము దోస పగిలె ♦ ద్రాక్ష సుక్కె
మొగము ముడిచెఁ గజ్జరము జంబువు మసిగొనె.

తే॥ చెమట వోయెను బడలిక ♦ శిథిలమయ్యె
దప్పిదీతెఁ బికధ్వనిం ♦ దనిసె మనసు
నిన్ను చేరఁగ మాకు న ♦ న్నియును గలిగె
సెలవె? చూతమా! నీకు స్వ ♦ స్తియగుఁగాత! ౧౧౫

౪౧ తేము.

తే॥ చిత్రముల విచిత్రము మహా ♦ చిత్రమిద్ది
విధి యుచితరీతి సృష్టించె ♦ వేపచెట్టుఁ
దత్తుల రస కళాభిజ్ఞ ♦ తతియె వేలు
కనఁగ నయ్యదియే పలు ♦ గాకి మూఁక. ౧౧౬

౪౨ చెఱకు.

తే॥ సరస మధుర సంతత మనో ♦ హర సుమూర్తి
వగుదు వద్వితీయ ధను వ ♦ నంగ మూర్తి
కిన్నియును సరియేకాని ♦ యేల చెఱక!
నిన్ను నేవింపఁ గ్రమముగా ♦ నీరసించు. ౧౧౭

తే॥ విరస భావంబు మొగమునఁ ♦ బెక్కు గనువు
లొడలిపైఁ గొంత శ్రమియింప ♦ కున్న ఫలము

లేదు రస లిప్పులకు నీదు ♦ తీలలివ్వి
తగవు చెఱతా! తగును నీకు ♦ దారణంబు. ౧౧౮

తే॥ విఱచినను నలఁచినను మా ♦ ధునిమ విడద
అంగము వికారమే యైన ♦ నభిమతంబ
వృద్ధిపొంద దక్షేత్రాన ♦ వేసినంత
నివ్వి దోసంబు లగునొకో ♦ యిత్సువునకు. ౧౧౯

౪౩ ఉ మ్మై త్త .

తే॥ అమృత మాధుర్య సారంబు ♦ నందినట్టి
పనసకుం గంటకము లుంట ♦ పాడియె యగు
పిచ్చి నేవించు వారల ♦ కిచ్చు నీకు
నుమ్మైతా! కంటకము లుంట యోర్వఁదగునె? ౧౨౦

తే॥ ధూర్త ! యున్మత్త ! బాశేందు ♦ మూర్తియుండఁ
దగినచోట శంభుఁడు నిన్ను ♦ తాల్చినంతఁ
గలువ లుల్లసిల్లునె ? యిరుల్ ♦ తొలఁగఁగలవె?
కడలి పొంగునే ? నెలతాలు ♦ కరఁగునేమి? ౧౨౧

తే॥ పనసతోఁ గంటగించితి ♦ పరులు తాఁక
నీక కంటకిత్వంబుఁ బూ ♦ నితివి వృథగ
విబుధులు హసింతుగాని నే ♦ వింపఁ బోరు
ఉమ్మైతా! నిన్ను నేవింప ♦ నొందుఁ బిచ్చి. ౧౨౨

౪౪ ద్రాక్ష .

తే॥ కంటకావృతమై క్షుద్ర ♦ కంబు నైన
బదరియే యుష్ప్రమునకు మో ♦ దదమ యేని
కవి కవిత్వ పాక వినుతి ♦ గన్న ద్రాక్ష
దొరక సాక్షా దమృతసిద్ధి ♦ కరణి గాదె? ౧౨౩

౪౫ బూరుగ .

చ॥ కమల వనాశ హంసలు సు♦గంధరసాశను పట్టదంబులు
ప్రమదమునించుపండ్లనుచు ♦ బాంధులుకాకులుగ్రద్దగుంపుమాం
సములభియించె నంచు నిను♦చాలగ దవ్వుల గాంచిరాగ మో
సము నొనరింతు సారెకును♦శాల్మలీ! యున్నతిచే సుమాలిచే

ఉ॥ కాయమునిండముండ్లు తగు♦గంధములేదు సుమంబులందుతా
మీయపు నీడ నీచివులు♦లింపును పొందవు పత్రముల్ ఫలం
బా యహహా వచింప మది♦నందెడి సిబ్బితి శాల్మలీ! యిటుల్
హేయపు జన్మమెత్తి మఱి♦యెట్టులనుందు విహారసీమలన్?

౪౬ తుమ్మ .

చ॥ ఒడలిని ముండ్లు నిండినవి♦యొప్పుదు చల్లనినీడ యాకులు
గడు నలుసుల్ ఫలంబులును♦కావు భుజింపగల బుష్పగంధమిం
పడరద యిట్టులుండియు జ♦నావళి కొందురు నిన్ను కంచెగా
బుడమి విహారసీమలను♦పొందగలేవెటు తుమ్మవృక్షమా!

చ॥ ఒడలిని ముండ్లు నిండినవి♦యొప్పదు చల్లని నీడ యాకులున్
గదు నలుసుల్ ఫలంబులును♦కావు భుజింపఁగఁ బుష్పగంధమిం
పడరదు గాని గొప్పతన♦మందిన దొప్పు గుణంబు తుమ్మ కొ
క్కఁడ పెర పండ్లచెట్టులకుఁ♦గంచెగ నొప్పి రహించు నెల్లెడన్.

౪౭ మో దు గు .

తే॥ వుష్పితాభిమానంబును ♦ పొందఁబోకు
మోదుగా! తేంట్లు నినుచేరి ♦ ముసరె ననుచుఁ
గలఁప నవమల్లికా వియో ♦ గమ్ము తమ్ము
వహ్ని యను భ్రమచే నందు♦పడఁగ వచ్చె. ౧౨౮

౪౮ త ప సి .

చ॥ఎవఁడవు నీవు? దుర్భగుఁడ♦నేఁ దపసిన్ ; దెలిసెన్ విరాగినా
నెవడుచునుంటి వొంటి నది♦నేమమొ? కాదు వచింతు దూరమం
దవిరళమైన మట్టి కల♦దందు జనంబులు విశ్రమింపఁగాఁ
దవిలి రవంత నీడయును♦తార్పఁగలేనిట దారి నుండియున్.

౪౯ ప్ర త్తి .

తే॥ ప్రత్తికాయ నీరసమయ్యుఁ ♦ బ్రజల మదికి
సమ్మతంబయ్యె గుణమయ ♦ జన్మమగుచుఁ

బరుల మానంబుఁ గాపాడఁ ♦ బాలువడుచు
వస్త్రహాపంబుఁ దాల్చుట ♦ వసుధయందు. ౧౩౦

గీ० కంటకారిక.

తే॥ మొగిలి పొదకు నారింజకు ♦ ముండ్లు కలిమి
యైక్తమగు గంధమును రస ♦ మొనరలేని
కంటకారిక కేలొక్కో ♦ కంటకములు?
వలయు గుణమున్నచోటఁ గా ♦ వలియు నిజము. ౧౩౧

గీ० ఉల్లిగడ్డ.

తే॥ కప్పురపు ధూళినే పాదు ♦ గా నొనర్చి
కస్తూరియుఁ గుంకుమము నొత్తు ♦ గాఁగ మెత్తి
స్వర్ణ ఘటముతోఁ బన్నీరు ♦ చల్లుచున్న
నుడుగునే నైజ మింతేని ♦ యల్లిగడ్డ. ౧౩౨

గీ० పడ్డు.

తే॥ చండ ముసల ఘాతములకు ♦ సహన మొంది
సవ్య శుభ్రత గను రాజ ♦ నాలు మేము
స్వల్పవీడచే న్నేహంబు ♦ వదలి యపుడె
ఖరత వహియించు తిలలము ♦ గామునుమ్ము. ౧౩౩

౫౩ సా ర .

చ॥ ఒకసారతీగనుండి యగుఁనొప్పుగఁ గాయ లవెన్నియైన నం
దొకటి యతీశుచేతఁబడి ♦ యూర్జితపాత్రత గాంచిమించె వే
తొకటి విశుద్ధవంశయుతిఁనొందుచు సుస్వర మాలపించె నిం
కొకటి గుణాన్నితంబగుచుఁనోపని యాపగదాఁటఁజేసె వే
తొకటి జ్వలించు నుల్లమునఁనొప్పుచు నెత్తురుద్రావుఁ గంటిరే !

౫౪ పె దు డ .

తే॥ నిశిత శత్రుంబుచేఁ ద్రుంచి ♦ పొసఁగ నేడు
తొమ్మిదిగ రంధ్రములు మఱి ♦ తొలువ నేమి ?
ధరణి శుద్ధవంశము తప్పిఁదారి యేని
విరస జల్పముల్ వానుండి ♦ వెడలనీదు.

౫౫ క మ ల ము .

తే॥ అనము లగువారితో సము ♦ లగుటకంటె
నెద్దడిని నొచ్చుటే మేలు ♦ పృథివి ననుచు
కుముదములు వికసింపఁగాఁ ♦ గొఱతవడుచు
కమలములు ముకుళించిన ♦ కరణిఁ గంటె ! ౧౩౬

తే॥ తామరసపత్రమా ! నీ చరి ♦ త్రంబు నుంత
నుడువఁ జిత్రంబుగా నుండు ♦ నడునూనందు

పుట్టియును జలంబుల నదా ♦ తొట్టియుండి
పంక సంగిగా వచ్చ భావంబువలన.

౧౩౭

తే॥ లోకబంధుఁడు బంధుఁడు ♦ లోకగురుఁడు
బావ తోఁబుట్టు శ్రీలక్ష్మి ♦ బ్రహ్మ నుతుఁడు
స్వచ్ఛచరితంబు గలది కం ♦ జంబు దాని
మంచుబాధ నొకండైన ♦ మాన్పలేదు.

౧౩౮

తే॥ పంకజంబ! ప్రేమము మధు ♦ పాయలందు
అప్పులోన నెలవు కంట ♦ కాలి సంగ
మట్టులయ్యును చిత్రం బ ♦ దేమి చెవుమ?
మిత్రుఁ డేతేర హర్షంబు ♦ మిగులఁ గనుదు.

౧౩౯

మ॥ అమలాంభో మధుర ప్రశస్త జనివై ♦ శ్యామాముఖ స్పర్ధివై
యమరశ్రేణి మనోనుకర్షణ సుగంధాఢ్యంబవై శ్రీశు హ
స్తమునంజెంది మనోజ సత్కవివచఃస్సర్వస్వమై యొప్పి యో
కమలంబా! మధుప ప్రియంబుగొన నింకంబల్కుఁగా నేమగున్?

౧౪౦ జలము.

ఉ॥ సాజము శీతలత్వమును ♦ సాజము స్వచ్ఛతయున్ జనంబు ని
న్నోజ స్పృశించినన్ శుచితః ♦ నొప్పును తోయమ! జీవకోటికి
పూజితరీతి జీవనము ♦ పూర్తిగనిత్తు ప్రశస్త వై ఖరుల్
గాఁ జను నీవె నీచపథ ♦ గామివిగా నెవఁ దావనోపేడిన్?

గీ२ బం గారు .

తే॥ అనలమున వైచి తాపంబు ♦ నడరఁజేసి
త్రుంచి కొట్టి సాగఁగఁదీసి ♦ రుద్ది విక్ర
యింప బంగారు దుగ్గింబు ♦ నెనయదైన
గుంజతోఁ దూఁచుటను గూర్చి ♦ కుములు మిగుల.

గీ३ ము తై ము .

తే॥ జన్మమా గజరాజ మ ♦ స్తకమునందు
మసికియా మహీశ్వర లన ♦ స్మృకుటమందు
అజ్ఞు లొక కొంద తొకట న ♦ నాదరింప
నాణి ముత్యాల కది దోస ♦ మగునయేమి ? ౧౪౩

గీ४ త గ ర ము .

తే॥ తగరమా ! స్వర్ణముంబలె ♦ దనరి తులను
తూఁగినంతనె మదమేల ♦ తుదిని గనుమ
రత్నఘటితమై యది చేరు ♦ రాజు శిరము
పేదచెలుల కాళ్లఁ బెనఁగి ♦ వేగుదీవు. ౧౪౪

౬౦ పం జ ర లా వు క ము .

తే॥ అన్న ! పూరేడు పిట్ట ! యి ♦ ట్లలర వలదు
పెక్కు పెర విహంగములఁ జం ♦ పితి నటంచు

నిన్ను నొకనాటి యుదయాన ♦ నీప్రభుండు
చంపి భక్షించు ననుట ని ♦ జంబు తెలియు. ౧౪౫

౬౧ వ్యాధుఁడు .

ఉ॥ నమ్మిన ప్రాణికోటుల ననారతము హరియించుచుండు జా
ప్యమ్మిది నీచు నంచు మది ♦ సారెకుఁ జింతిలకోయి వ్యాధుఁడా !
ఇమ్ముల రాచకూటముల ♦ నిద్ధ పవిత్ర తలంబులందు ల
క్ష్యమ్ముగ సాధుహింస పని ♦ గా నొనరింతురు కొందఱన్నలై !

౬౨ కస్తూరి .

తే॥ ఓసి కస్తూరి ! గురుగర్వ ♦ ముదుగు మింక
నఖిల పరిమళముల శ్రేష్ఠ ♦ నగుదునంచు
నడవిగుహల వసించు న ♦ త్యంత దీన
జనకునకుఁ బ్రాణహనియె ♦ సల్పుచుండు. ౧౪౬

౬౩ దీపమా .

తే॥ దీపమా ! శ్రీ వివృద్ధియుఁ ♦ దేజరిల్లు
పాత్రగతము స్నేహంబు గా ♦ పాడుకొనుచు
అట్లు చేయక పోవుదే ♦ నవలఁ గనుము
నీ గుణమ్ములు బూదియై ♦ నిలుచుఁజమ్ము. ౧౪౭

తే॥ దీపమా ! యెల్ల చీకట్లఁ ♦ బ్రదించు నీకు
శలభము ఫలాశ రా మాడ్చి ♦ చంపఁదగునె ?

తెల్లవాలు నీ యశమును ♦ తెల్లవాలు
 స్నేహము దశయు జ్యోతియు ♦ జెంద వవల. ౧౮౯

౬౪ క డ థ .

తే॥ గట్టిగా మెడ కురితాడు ♦ గట్టనేమి?
 బావిలోఁ ద్రోవనేమి? కుం ♦ భమ్మ! నీవు
 దప్పిదీర్తువు జీవన ♦ దాత వగుచు
 గవ్వ జన్మంబు ధన్యత ♦ గాంచునట్లు. ౧౯౦

౬౫ స్వర్ణ కా రు ఁ డు .

తే॥ స్వర్ణకర ! పర దుఃఖ వి ♦ చార మూఢ !
 వైచేదేల మాటికి నన్ను ♦ వహ్నియందు
 స్వర్ణమును నేను మఱి నాకు ♦ వన్నె హెచ్చు
 నీలు మోమున నిండుటే ♦ నీకు ఫలము ! ౧౯౧

౬౬ కుం డ ల ము .

చ॥ మునుపవనాగ్ని శస్త్రజలముఖ్యములందుతపంబు దుష్కరం
 బానరిచి తత్ఫలాకృతిగఁనొందితి విట్టి నువర్ణ దేహము
 వనిత కపోల చుంబనముఁవారని మేల్ రతనాల సంగము
 గునియుచునూఁగెదింక నెదిఁజోరియొ ?కుండలమా! వచింపుమా.

౬౭ న ట కు ం డు .

శా|| కేలిన్ మాళిఁ గిరీటకాంతి భుజముల్ ♦ కేయూరభవ్యంబులౌ
 లీలన్ భృత్యులు కంచుకుల్ జయములో♦లిం బల్కి నేవింప నీ
 హేలాకల్పన విస్మరించి మదిలో♦నేలా నృపా హంకృతుల్?
 లీలాంతానఁ గుశీలవా ! వదన మా♦లిన్యంబె దక్కుంజుమీ !

౬౮ త్రా ను .

తే|| గురుత గాంచిన వంతువు ♦ శిరసు లఘుత
 యమర వంచవు సమమైన ♦ సమత నుందు
 త్రాన! యుచితజ్ఞ వగుదువే ♦ తలఁప నీవు?
 ఉదిరి గురిగింజలను తూఁచి ♦ యుంతు సమత. ౧౫౪

తే|| ఏటి ప్రామాణిక పదవి ♦ నెనసి తీవు
 గర్వమేల? తులా! చేతఁ ♦ గాని పనికి
 క్రిందికిం దించుచుందు గ ♦ రిష్టములను
 జైకి నెక్కింతువు కనిష్ఠ ♦ వస్తువులను. ౧౫౫

౬౯ గో పు ర క ల శ మ .

మ|| అరలే! కాంచనలేప తామ్రకలశం♦బా ! చాలకాలంబు ను
 స్థిరమై యుండుము దేవళంబుపయి భీ♦తిన్నాను తామ్రత్వమే
 తొఱఁగెన్ బంగరుకీర్తి సంతతము చెం♦దు న్నీకు నిక్కంబు లో
 నరయంబూనరు లోకు లెప్పుడు బహి♦ర్యాపార బుద్ధుల్ గదా !

20 పాటలు.

తే॥ నైజ మధురిమకా శుద్ధ గు ♦ ణంబునందు
పాలతో సాటి వేటొందు ♦ వసుధగలదె?
కాచి పేరిచి చిలికినఁ ♦ గాని తన్నె
యేచు వారికే స్నేహ మిం ♦ పెనయ నిచ్చు. ౧౫౭

2౧ బడిశదండము.

తే॥ సరళమును తటస్థితమును ♦ సద్గుణంబు
వంశ భవమయ్యుఁ గావించు ♦ పాపకృతుల
బడిశదండమ! నీకద్ది ♦ వక్రగుణము
గలుగు కంటక సంగతి ♦ ఫలము నిజము. ౧౫౮
శ్రీ ౪౪-౩౩

౨౨ కాలకూటము SRI

తే॥ అమిత దారుణ గుణము నా ♦ యది యటంచు
హాలహాలమ! మదిని చింత ♦ నడలనేల?
నిన్ను మించిన వారలీ ♦ నేలఁ గలరు
పలుకుల సుమస్సహ విషంబు ♦ గలుగువారు. ౧౫౯

23 కడప.

తే॥ దేహమున జన్మమందును ♦ దిటవునందు
తొలిచి తీర్చుటలో రెంటు ♦ గలుగు నమత

కాని యొక్కటి దైవమై ♦ కాంచు వినుతి
కడపయైన తాయి భజించు ♦ గాలిత్రొక్క. ౧౬౦

౭౪ కో క లి .

తే॥ కలువకంటి లలిత మృదు ♦ కరములంట
ముసలమా ! నీకు చిగురులు ♦ పుట్టకుంటఁ
గతిన హృదయ కాష్టంబవే ♦ కాక యడవి
వర్ధిలుట మఱి సత్యంబు ♦ వాస్తవంబు. ౧౬౧

~~~~~

అచ్చు కా నున్నవి.

విద్యార్థికోశము : (రెండవ కూర్పు)
విద్యార్థుల కత్యంతోపయుక్తము.

అధిభాన దర్శనము.

చతుర్వది (వాలడియార్)

సుభాషిత రత్న భండారము.

(సుమారు రెండువందల కిక్కి కలతో రెండువేల శ్లోకములు తెలుగు
తాత్పర్యముతో నున్నది.)

అందియ కత (శిలప్పదికారం)

మణిమేఖల.

సుకాభాండేశ్వరము (వచనము)

